

“Es style di alles mag“:

Een onderzoek naar het taalgebruik van Arubanen.

21-01-2014

Jennifer Fun

3776328

Masterscriptie

Interculturele Communicatie

Faculteit Geesteswetenschappen

Universiteit Utrecht

Begeleiders: Jacomine Nortier, Ellen-Petra Kester

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Samenvatting	3
Inleiding	4
1. Tweetaligheid en meertaligheid.....	5
1.1 Diglossie	6
1.2 Pidgin, creool en interlanguage.....	7
1.3 Codewisseling	7
1.4 Ontlening.....	12
2. Meertaligheid op Aruba.....	14
2.1 Inleiding.....	14
2.2 De nationale taal: Papiamentu.....	15
2.3 Oorsprong van het Papiamentu: een creooltaal	15
2.4 Geschiedenis van gebruik tot 19 ^e eeuw	16
2.5 Huidige situatie.....	17
2.6 Invloed van andere talen	18
2.7 Meertaligheid in het Caribisch gebied: eerdere studies	19
3. Onderzoeksvraag en Hypotheses.....	20
4. Methode	22
4.1 Data	22
4.2 Internetdata	22
4.3 Experiment	23
4.4 Respondenten.....	25
4.5 Verwerking van de data	25
5. Resultaten	26
5.1 Resultaten corpusonderzoek	26
5.2 Resultaten experiment.....	32
5.3 Vergelijking resultaten corpusonderzoek en experiment.....	38
6. Conclusie.....	39
7. Discussie	40
Bibliografie.....	41
Bijlagen	46
Bijlage 1: Codeboekje corpus onderzoek	46
Bijlage 2: Codeboekje experiment.....	47
Bijlage 3: Instructie en plaatjes bij experiment.....	48

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie “Es style di alles mag”. Als een Arubaan met Chinese, Surinaamse, Portugese en Boneriaanse voorouders ben ik vanaf jongs af aan opgegroeid in een erg multiculturele en meertalige omgeving. Toen ik na het afronden van mijn bachelor de master Interculturele Communicatie tegenkwam wist ik ook meteen dat het perfect bij mijn interesses zou aansluiten. Ik heb erg veel geleerd tijdens deze master en ben erg tevreden met het eindresultaat, namelijk deze scriptie.

Dit verslag is geschreven aan de hand van de resultaten van een corpusonderzoek en een experiment over codewisseling onder Arubanen. Het experiment was niet mogelijk geweest zonder de hulp van de respondenten. Daarom wil ik graag alle Arubaanse studenten die hebben meegedaan aan het experiment erg bedanken voor hun hulp. Zonder jullie was deze scriptie niet mogelijk geweest!

Veder wil ik ook mijn begeleiders, Ellen-Petra Kester en Jacomine Nortier, bedanken voor hun begeleiding tijdens het schrijven van mijn scriptie. Van brainstorming tot gedetailleerde feedback; ik heb altijd het gevoel gehad dat ik bij jullie kon zijn voor hulp.

Ten slotte wil ik nog Paula den Ouden bedanken voor het controleren van de laatste spelling- en grammatica check.

Ik wens u erg veel plezier bij het lezen van deze scriptie!

Samenvatting

“**Mensen** nos mester respetá kada ken nan manera I nan deseo nan **no matter what!!**”

Bovenstaand citaat komt uit het verzamelde corpus voor dit onderzoek. De meeste mensen zullen enkele woorden uit de zin herkennen. Dit komt omdat er in totaal drie talen voorkomen binnen deze ene zin. Het wisselen van de ene taal naar een ander taal binnen één uiting heet codewisseling. Dit onderzoek gaat over codewisseling onder Arubanen. Er is onderzoek gedaan naar het codewisselingsgedrag van Arubanen door het analyseren van internet data over zes verschillende onderwerpen op drie internet pagina's. De zes onderwerpen zijn te onderverdelen in drie formele en drie informele onderwerpen. Daarnaast is ook een experiment uitgevoerd om te onderzoeken of de resultaten uit het corpusonderzoek bevestigd worden binnen een beter gecontroleerde steekproef. De hoofdvraag binnen het onderzoek luidt:

Gebruiken Arubanen meerdere talen binnen een interactie, zo ja, waarom?

Aan de hand van vier hypothesen wordt getracht een antwoord te formuleren op deze hoofdvraag. De hypothesen bij het analyseren van het corpus en bij het experiment zijn:

Hypothese 1: Arubanen gebruiken meerdere talen binnen een interactie.

Hypothese 2 : Arubanen maken gebruik van codewisseling om de context aan te geven.

Hypothese 3: Arubanen maken vaker gebruik van codewisseling bij informele onderwerpen

Hypothese 4: Arubanen maken minder gebruik van codewisseling bij formele onderwerpen.

Uit de resultaten blijkt dat er geen significant verschil is tussen het codewisselingsgedrag van Arubanen bij formele onderwerpen versus informele onderwerpen. Uit het corpus onderzoek blijkt wel dat het codewisselingsgedrag per internetbron significant verschilt. Verder zijn er enkele interessante voorbeelden van zowel intersententiële codewisseling als intra-sententiële codewisseling binnen beide data sets. Uit het experiment blijkt dat Arubaanse jongeren vooral gebruik maken van het Engels bij het plaatsen van reacties op Facebook ongeacht het type onderwerp.

Inleiding

“Hahahha e **furniture** twt tei kaba **juffie**. Si myn tin bon **weer** (**fingers crossed**) nos por **have dinner** riba **dakterras** ☺.”

Bovenstaand citaat komt uit het corpus gebruikt binnen dit onderzoek. Het is een reactie die op mijn eigen Facebook pagina is geplaatst door een vriendin. Het is tevens een goed voorbeeld van mijn eigen dagelijkse taalgebruik, waarbij er voortdurend wordt gewisseld tussen het Papiamentu, Nederlands en Engels. Hoewel het voor mij en mijn vriendinnen erg normaal is, wordt het door anderen vaak als apart ervaren, omdat zij meestal enkele woorden begrijpen, maar bijna nooit kunnen vaststellen welke taal wij spreken. Op Aruba komt dit soort taalgebruik echter veel voor. Daarom vormen Arubanen een interessante linguïstische groep om te bestuderen. Naar aanleiding van mijn eigen ervaring en nieuwsgierigheid over meertaligheid is besloten om voor dit onderzoek het taalgebruik van Arubanen te bestuderen. De hoofdvraag binnen het onderzoek is: “Gebruiken Arubanen meerdere talen binnen één interactie, zo ja, waarom?”

Om deze vraag te beantwoorden zal eerst het begrip meertaligheid besproken worden in hoofdstuk 1. Dit hoofdstuk zal vervolgens verschillende belangrijke vormen en aspecten van meertaligheid bespreken, namelijk diglossie (paragraaf 1), in paragraaf 2 worden de termen pidgin, creooltaal en interlanguage behandeld. In paragraaf 3 wordt het fenomeen taalwisseling besproken, wat tevens een basis vormt voor de opgestelde hypotheses. In paragraaf 4 wordt het begrip ontlening besproken, wat ook een rol zal spelen bij de analyse van de data. In hoofdstuk 2 wordt meertaligheid op Aruba behandeld. Er zal eerst worden gekeken naar de nationale taal, het Papiamentu, in paragraaf 2.1 en naar de oorsprong van deze taal in paragraaf 2.2. Vervolgens wordt kort de geschiedenis van het taalgebruik van het Papiamentu behandeld (paragraaf 2.3) gevolgd door de huidige linguïstische situatie op Aruba. Ten slotte wordt in paragraaf 2.4 een blik geworpen op de invloed van andere talen op het Papiamentu. In hoofdstuk 3 worden de hoofdvraag en de hypotheses geformuleerd en in hoofdstuk 4 wordt de methode voor het toetsen van de hypotheses besproken. In hoofdstuk 5 worden de resultaten gerapporteerd en in hoofdstuk 6 wordt nagegaan in hoeverre de hypotheses kloppen en wordt een antwoord gegeven op de hoofdvraag. Ter afsluiting wordt in hoofdstuk 7 kort besproken wat voor moeilijkheden er tijdens het onderzoek naar voren zijn gekomen en worden eventuele aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan.

1. Tweetaligheid en meertaligheid

In dit hoofdstuk wordt dieper ingaan op de begrippen tweetaligheid en meertaligheid. Er zal eerst onderzocht worden wat de betekenis van deze begrippen inhoud. Vervolgens zullen enkele bekende voorbeelden van meertalige gemeenschappen worden besproken. Hierna worden een aantal soorten meertaligheid behandeld. Ten slotte worden enkele belangrijke termen apart besproken in paragraaf 1 (diglossie), in paragraaf 2 (pidgin, creool en interlanguage), in paragraaf 3 (taalwisseling) en in paragraaf 4 (ontlening).

Tweetaligheid of meertaligheid ontstaat als twee of meer groepen die elk een ander taal spreken in contact met elkaar komen. In de hedendaagse wereld is er veelvuldig sprake van twee en meertaligheid. Met een totaal van ongeveer 6000 talen in de wereld en slechts 193 landen is in elk land wel sprake van twee- en meertaligheid. Fishman (1976) maakt een belangrijk onderscheid tussen twee- en meertaligheid op individueel niveau en op maatschappelijk niveau. Hoewel de meeste landen in de wereld meertalig zijn betekent dit niet altijd dat de inwoners zelf ook meertalig zijn. Hoewel Nederland en Frankrijk elk één officiële taal hebben zijn er in deze landen veel tweetalige en meertalige inwoners (zoals immigranten uit voormalige kolonies), terwijl in België wel sprake is van een officieel drietalig land, maar veel van de inwoners zelf eentalig zijn (Franstalig, Vlaamstalig of Duitstalig).

Als een groep met een eigen taal in contact komt met een andere taal zijn er een aantal mogelijkheden (Myers-Scotton, 2006):

1. Slechts de eigen taal wordt behouden en de andere taal wordt niet geleerd.
2. De eigen taal wordt behouden en de tweede taal wordt erbij geleerd. (tweetalige sprekers)
3. De andere taal wordt overgenomen als de algemene taal.

Andere mogelijkheden volgens Franceschini (Auer, 1998) zijn het ontstaan van pidgins of creooltalen of van een *interlanguage*. Hier wordt in paragraaf 2 van dit hoofdstuk verder op ingegaan.

Bij twee- en meertaligen gaat het om het tweede geval. Als binnen een gemeenschap de leden gebruik maken van verschillende talen zijn er drie vormen van taalgebruik die kunnen ontstaan (Myers-Scotton, 2006):

1. Slechts één taal wordt regelmatig gebruikt
2. Door bepaalde factoren wordt een bepaalde taalkeuze bevoordeeld ten opzichte van de andere taal.
3. Sprekers wisselen van code.

Bij punt 1 kan taalverschuiving plaatsvinden. Doordat slechts één taal regelmatig wordt gebruikt, wordt die taal door iedereen overgenomen en gaat de andere taal langzamerhand verloren. Als beide groepen voornamelijk één taal spreken is er geen sprake meer van meertaligheid. Bij punt 2 kan er sprake zijn van diglossie. Afhankelijk van het domein, de gesprekspartner en/of het onderwerp wordt gekozen welke taal gebruikt wordt binnen de interactie. Het laatste punt, codewisseling, gaat om het gebruiken van meerdere talen binnen één interactie. Deze verschillende vormen van taalgebruik kunnen tegelijkertijd of achtereenvolgens voorkomen binnen een taalgemeenschap. Om dit te verhelderen zal hieronder een aantal genoemde termen apart behandeld worden. In het vervolg van het verslag wordt bij de term meertaligheid uitgegaan van alle situaties waarbij binnen één gemeenschap meerdere talen gesproken worden.

1.1 Diglossie

Een klassieke diglossie (Ferguson, 1959) is een relatief stabiele situatie waarbij binnen een gemeenschap twee varianten van dezelfde taal gebruikt worden en er een duidelijke functionele scheiding is tussen het gebruik van elke taal in aparte domeinen. Bij een klassieke diglossie is er sprake van een hoge variant (taal met de hogere status) en een lage variant (taal met de lagere status). De lage variant wordt uitsluitend in informele contexten gebruikt en is de moedertaal van het overgrote deel van de bevolking. De hoge variant wordt in alle formele contexten gebruikt en is door de meeste leden van de taalgemeenschap op een jonge leeftijd geleerd als tweede taal. Een voorbeeld van diglossie in het Caribisch gebied is te vinden op Haïti, waar Frans de officiële taal is, maar Creole Patois de taal van de bevolking vormt (Efron, 1954). Ook op de eilanden Barbados, Grenada en Trinidad is de officiële taal het Engels en wordt door de bevolking Creole Engels gesproken (Aceto, 2004).

Fishman (1976) heeft de definitie van de klassieke diglossie opgerekt. Sprekers binnen deze uitgebreide vorm van diglossie maken, net als bij een klassieke diglossie, een onderscheid tussen welke taal zij in verschillende domeinen gebruiken. Het verschil tussen de klassieke diglossie en een uitgebreide diglossie is dat binnen een uitgebreide diglossie sprake kan zijn van situaties waarbij het niet gaat om twee talen die verwant zijn. Volgens Fishman zijn de belangrijkste te onderscheiden domeinen: familie, vrienden, onderwijs, religie en werk. Voorbeelden van een uitgebreide diglossie kwamen voor in Suriname en de ABC¹ eilanden tijdens de koloniale periode, toen de officiële taal Nederlands was, maar de taal van de bevolking creooltalen waren (Papiamentu² op de ABC eilanden en op Suriname voornamelijk

¹ De ABC eilanden (Aruba, Bonaire en Curaçao). Na de verovering van de Aruba, Bonaire en Curaçao in de 17^e eeuw zijn de eilanden deel van Nederland. Sinds 1954 was de officiële naam van de eilanden samen met Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba “de Nederlandse Antillen”. Sinds 10 oktober 2010 bestaan de Nederlandse Antillen niet meer. Curaçao, Sint Maarten en Aruba zijn onafhankelijke landen binnen het koninkrijk (Aruba al sinds 1986). Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn bijzondere gemeenten van Nederland.

² Later bij het ontwikkelen van een schrijftaal voor het Papiamentu is door Aruba een etymologische spelling gehanteerd, terwijl op Curaçao en Bonaire een fonologische spelling is gehanteerd. De naam van de taal is op Bonaire en Curaçao Papiamentu en op Aruba Papiamentu.

het Sranan) die geen varianten zijn van het Nederlands (Smith en Haabo, 2004). Door jaren van taalcontact is vermindering van het duidelijke onderscheid per domein onvermijdelijk.

Berruto (1987) bespreekt een ander alternatief voor de klassieke diglossie. Een zogenaamde dilalia is een situatie waarin de 'hoge variëteit' ook in informele contexten gebruikt wordt. Er is sprake van een overlap tussen de talen in verschillende domeinen. In het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 2) zal besproken worden in hoeverre dit van toepassing is op de linguïstische situatie van Aruba.

1.2 Pidgin, creool en interlanguage

Terwijl in sommige taalgemeenschappen tot in zekere mate sprake is van verschillende talen die in verschillende domeinen gebruikt worden, kan het ook voorkomen dat bij taalcontact een nieuwe taal ontstaat.

Een pidgin is een taal die over het algemeen wordt beschreven als een versimpeld linguïstisch systeem dat gebruikt wordt als twee of meer groepen met verschillende talen met elkaar in contact komen. Een pidgin is dus een taal die gecreëerd wordt door sprekers van verschillende talen in contact en is voor niemand de moedertaal (DeCamp en Hancock, 1974). Zodra er moedertaalsprekers zijn van een pidgin en het een functionele taal is in het alledaagse leven wordt het als een creooltaal beschouwd. Veel creooltalen in het Caribisch gebied zijn tot stand gekomen in de Europese Koloniale periode, toen slaven uit verschillende gebieden uit Afrika met elkaar moesten communiceren op de plantages. Voorbeelden van Caribische creooltalen zijn zoals eerder genoemd het Jamaican Creole, de Creole Patois op Haïti en het Papiamentu op de ABC eilanden.

Een interlanguage is een voortdurend veranderende en ontwikkelende versie van de doeltaal die ontstaat als iemand een tweede taal leert. Tarone (1979) vergelijkt het concept interlanguage met een kameleon. Het is een taalverschijnsel dat continu verandert, naarmate het taalverwervingsproces zich voortzet (en de linguïstische context van de spreker verandert). Het grootste verschil tussen een interlanguage, een pidgin en een creooltaal is dat de eerste een voortdurend veranderend individueel fenomeen is terwijl de laatste twee een relatief stabiel groepsverschijnsel zijn.

1.3 Codewisseling

Tot nu toe zijn vooral situaties beschreven waarbij door taalcontact een nieuwe taal ontstaat of de verschillende talen gescheiden gebruikt worden in verschillende domeinen. Het kan echter ook voorkomen dat sprekers in een omgeving waarin verschillende talen gesproken worden binnen één interactie van taal wisselen (anders dan bij een diglossie). Er zijn verschillende vormen van taalwisseling zoals code-mixing, code-shifting en code-switching (codewisseling). Aangezien deze verschijnselen vaak veel overlap vertonen zal binnen deze studie codewisseling als één overkoepelende term gebruikt worden voor al deze verschillende fenomenen.

codewisseling

De term *code-switching* (codewisseling) wordt sinds 1950 gebruikt in de linguïstiek. Sindsdien is er veelvuldig onderzoek gedaan naar dit fenomeen. Volgens Millroy en Muysken (Franceschini, 1998) kan codewisseling het beste gedefinieerd worden als:

“Codeswitching is a language universal behavior of multilingual speakers.

or

Using several languages or language varieties in the course of a conversation is based on conversation-internal mechanisms observable in various social contexts all over the world.”³

Het gaat dus bij codewisseling om het gebruik van verschillende talen binnen één conversationele interactie. De dominante perspectieven op codewisseling komen vooral uit de sociolinguïstiek en grammatica-linguïstiek (structurele taalkunde). Vanuit de sociolinguïstiek wordt gekeken naar de relatie tussen sociale en linguïstische structuur. Bij het benaderen van codewisseling vanuit een grammaticaal perspectief wordt aan de hand van specifieke grammaticale theorieën naar syntactische beperkingen gekeken. Het gaat dus aan de ene kant om de vraag “hoe wordt er van code gewisseld?” en aan de andere kant om de vraag “waarom wordt er van code gewisseld?” Er zal in dit verslag vooral gekeken worden naar de tweede vraag. Om de tweede vraag te beantwoorden is enige informatie nodig over de eerste vraag.

Een van de bekendste en meest gezaghebbende publicaties op het gebied van codewisseling vanuit een grammaticaal perspectief is die van Poplack (1980). Poplack (1980) heeft aan de hand van data, verzameld in een Puertoricaans-Engelse context, een aantal grammaticale beperkingen, zogenaamde *constraints*, vastgesteld, o.a: de ‘free morpheme constraint’ en de ‘equivalence constraint’. Volgens de ‘free morpheme constraint’ mogen codes gewisseld worden na elk constituent (of woordgroep) in de interactie, zolang er geen sprake is van codewisseling tussen gebonden morfemen⁴. Volgens deze theorie zou een uiting zoals (1) niet als een acceptabele vorm van codewisseling beschouwd worden omdat ‘eat’ een Engelse stam is en ‘iendo’ een Spaans affix is. Volgens de free morpheme constraint zou “estoy eating” of “I’m comiendo” een acceptabel voorbeeld zijn. Een Engelse stam en een Spaanse affix kunnen wel samen voorkomen indien er sprake is van fonologisch en morfologische aanpassing van de stam naar het Spaans (indien de stam een leenwoord is geworden in het Spaans). Zo zijn de woorden ‘chateando’ of ‘huachando’ als vervoeging van de Spaanse werkwoorden *chatear* en *huachar* (afgeleid van de engelse werkwoorden *to chat* en *to watch*) erg normaal om te gebruiken in het Spaans.

(1) estoy **eat**-iendo

³ Franceschini, R. (1998). Code-switching and the notions of code in linguistics: Proposals for a dual focus model. In: Auer, P. *Code-switching in conversation: Language, interaction and identity*. (pp 30-51). Londen: Routledge.

⁴ Een morfeem is het kleinste deel van een woord met een eigen (zelfstandige) betekenis, dat niet in kleinere woorddelen met eigen betekenissen kan worden opgesplitst.

Volgens de 'equivalence constraint' is de kans op codewisseling groter op momenten in het gesprek waarbij het gebruiken van woorden van verschillende talen naast elkaar niet zorgt voor het schenden van de syntactische regels van beide talen. Volgens deze theorie vindt codewisseling tussen talen met vergelijkbare syntactische regels makkelijker plaats dan tussen talen met totaal verschillende syntactische regels. Zo is een zin zoals voorbeeld 2a mogelijk omdat het klopt met de syntactische regels van zowel het Engels als het Spaans.

(2a) I love you *porque eres simpático*.

(2b) I love you because you're nice.

(2c) Te amo porque eres simpático.

Twee van de bekendste theorieën over codewisseling op het gebied van de sociolinguïstiek zijn de theorieën van Carol Myers-Scotton. Het gaat om het *Matrix Language Frame (MLF) model* (Myers-Scotton, 1993) en het *markedness model* van (Myers-Scotton, 1998).

Het MLF model beweert dat een uiting waarin codewisseling plaatsvindt is gebaseerd op de morfosyntactische frame van een matrixtaal, waarbij woorddelen uit een andere taal (ingebedde taal) toegevoegd worden in deze frame. Hierbij is de matrixtaal de dominante taal en vaak eerste taal van de spreker. Via inserties worden dan (vaak losse) woorden uit een andere (tweede taal) toegevoegd in uiting.

Volgens het markedness model theorie gebruikt men taalkeuze om zogenaamde *Rights and Obligations (R&O) sets* aan te wijzen die bij de sociale codes binnen de interactie tussen participanten van toepassing zijn. Volgens Myers-Scotton (1998) bestaat voor elke communicatieve situatie een verwacht rights and obligations set (marked) en een keuze die afwijkt (unmarked). Bij het kiezen van een bepaalde code gaat de spreker aan de hand van de sociale context binnen de specifieke situatie na in hoeverre de keuze voldoet aan de verwachting. De spreker kan dan kiezen om zich te houden aan de verwachting of om hiervan af te wijken. Indien de spreker kiest om de afwijkende keuze te maken is er dus sprake van een bewuste poging tot het hanteren van een rights and obligations set. Door bewuste keuzes te maken om de norm te volgen of hiervan af te wijken kunnen gesprekspartners hun sociale posities tegenover elkaar weergeven en/of onderhandelen. Codewisseling kan een voorbeeld zijn van een afwijkende keuze. Zo zouden twee immigranten die de nationale taal van een land spreken, midden in het gesprek kunnen wisselen naar de immigrantentaal (een onverwachte keuze) om solidariteit met elkaar als immigranten aan te geven. Volgens Myers-Scotton zou het markedness model niet alleen gelden voor het taalverschijnsel codewisseling, maar toepasbaar zijn op alle soorten taalkeuzes.

Er zijn verschillende academici die kritiek leveren op dit model. Ten eerste blijkt dat codewisseling vaak niet een bewuste, maar onbewuste keuze is voor sprekers. Volgens Peter Auer (1998) handelen sprekers binnen een interactie niet vanuit een bestaand normatief model, maar wordt tijdens elke specifieke interactie zelf actief sociale betekenis tot stand

gebracht. Een ander kritiekpunt komt van Blommeart en Meeuwis⁵. Die vinden dat het model onterecht uitgaat van eentaligheid als de norm. Er wordt volgens deze auteurs onvoldoende rekening gehouden met de variabiliteit binnen talen.

Maar ook andere academici zijn van mening dat codewisseling een functie kan hebben bij het vestigen van sociale relaties. Volgens Nortier (2009) is een van de mogelijke functies van codewisseling het uitdrukken van een gevoel of identiteit. Volgens Nortier (2009) gaat het niet alleen om culturele identiteit op nationaal niveau, maar kan het ook gaan om identiteit op subcultuur niveau. Zo gebruiken bepaalde autochtone jongeren in Nederland woorden van minderheidstalen omdat dit de 'norm' is binnen een bepaalde jongerensubcultuur. Een andere mogelijke redenen voor codewisseling die door Nortier (2009) worden aangegeven, is om een gebrek aan woorden in een taal aan te vullen. Bij een gebrek aan woorden in een andere taal gaat het meestal om talen die met bepaalde domeinen geassocieerd worden. Zo zal het vaak voorkomen dat een buitenlandse student die jaren in Nederland studeert vaker zal wisselen naar het Nederlands als hij/zij over zijn studie praat. Ook kan codewisseling plaatsvinden door activering van een bepaalde taal tijdens een gesprek. Een voorbeeld hiervan komt uit een Nederlands/Spaanse opname van een tweetalige familie aan tafel.

- (3) a. Dochter: Die is even groot
 b. Moeder: *Es* niet even groot.

In de eerste regel zegt de dochter iets in het Nederlands. In de tweede regel begint de moeder haar uiting in het Spaans met het woord 'es' (is) maar wisselt in de rest van haar uiting naar het Nederlands door te herhalen wat de dochter in het Nederlands had gezegd. Als het gesprek vervolgens vooral in het Nederlands door zou gaan kan met zekerheid gezegd worden dat de Nederlandse taal door de codewisseling in regel 3b is geactiveerd.

Volgens Yao (2009) is de belangrijkste reden voor codewisseling om te onderhandelen over interpersoonlijke relaties door middel van taalconvergentie en taaldivergentie. Bij taalconvergentie maken gesprekspartners taalkeuzes om dichterbij elkaar te komen bijvoorbeeld door te wisselen naar de taal van de ander of in een groep de meerderheidstaal te gebruiken. Zo zal iemand in Nederland al snel overschakelen naar het Engels als ze in Amsterdam aan een toerist moeten uitleggen waar het station ligt. Ook in internationale gezelschappen is het niet ongebruikelijk om Engels te spreken. Succesvolle activering van een taal zoals net besproken bij voorbeeld 3 kan gezien worden als taalconvergentie. Taalconvergentie zal vooral gebruikt worden als het belangrijk is om duidelijkheid te scheppen over bepaalde zaken of om de andere partij tegemoet te komen op taalgebied. Contexten waar dit vaak voor zal komen zijn bijvoorbeeld in het bedrijfsleven of op universiteiten. Het tegenovergestelde hiervan is taaldivergentie. Hierbij wordt taalkeuze juist gebruikt om een andere taal te introduceren dan de taal van de huidige gesprekspartner(s) of

⁵ Blommeart, J., Meeuwis, M. (1998) A monolectal view of code-switching: Layered code-switching among Zairians in Belgium. In: Auer, P. *Code-switching in conversation: Language, interaction and identity*. (pp 76-100). Londen: Routledge.

om bepaalde gesprekspartners buiten te sluiten (afstand te scheppen). De twee fenomenen kunnen ook tegelijkertijd voorkomen. In internationale studentengezelschappen kan het voorkomen dat twee Nederlandstaligen samen met vijf personen met andere taalachtergronden een gesprek voeren. Als een Nederlandstalige even iets in het Nederlands zegt, treedt er zowel taal- divergentie op ten opzichte van de vijf andere internationale studenten die geen Nederlands verstaan, als taalconvergentie ten opzichte van de andere Nederlandstalige student die wel Nederlands spreekt. Zo kunnen tijdens een gesprek door het wisselen naar meerdere talen met verschillende gesprekspartners allerlei relaties gevestigd en bevestigd worden.

Andere redenen voor codewisseling zijn om over de betekenis van uitingen te onderhandelen (Muysken en Kook 1996) en om bepaalde contexten duidelijk te maken (Gumperz, 1982).

Muysken en Kook (1996) hebben onderzoek gedaan naar codewisseling tussen het Nederlands en het Papiamentu bij het voorlezen van verhalen door migrantenouders aan hun kinderen. Een van de resultaten van dit onderzoek was dat codewisseling door tweetaligen een functie heeft bij *negotiation of meaning*. Wat hiermee bedoeld wordt, is dat meertaligen codewisseling toepassen om de betekenis van bepaalde uitingen aan elkaar te verduidelijken. Dit kan bijvoorbeeld door een woord in meerdere talen te herhalen of in een bepaalde context te wisselen naar een taal waarin de betekenis van een woord beter bekend is bij de gesprekspartners. Zo kan een moeder bij het aanwijzen van een hond zowel "hond" als 'cachó' noemen aan het kind om duidelijk te maken dat het om een hond gaat (die hij/zij misschien ooit al eerder als 'cachó' heeft geleerd). Bij dieren die op Curaçao (in het vocabulaire van het Papiamentu) niet voorkomen zal de moeder de Nederlandse naam gebruiken, zoals 'egel'.

De contextualiseringstheorie van Gumperz (1982) maakt duidelijk dat er een complexe relatie is tussen taal en context. Volgens deze theorie moeten taaluitingen begrepen worden als betekenis die actief door de gespreksdeelnemers tot stand wordt gebracht. Twee elementen die te maken hebben met de contextualiseringstheorie zijn frames en de zogenaamde contextualiseringsaanwijzingen. Volgens de theorie van Gumperz (1982) baseren gespreksdeelnemers betekenissen enerzijds op de taaluiting en anderzijds op het frame. Een frame is een bepaalde context waarin een situatie zich bevindt, het heeft te maken met o.a. de setting, participanten, doeleinden, toon van het gesprek en de gebruikte taal. Met behulp van contextualiseringsaanwijzingen kunnen gesprekspartners aangeven welk frame zij op een gegeven moment relevant vinden. Voorbeelden van contextualiseringsaanwijzingen zijn non-verbale aanwijzingen zoals blikrichting en gezichtsuitdrukkingen, maar ook verbale aanwijzingen zoals prosodische elementen van taalgebruik, bijvoorbeeld hoog/laag, hard/zacht, snel/langzaam. Ook codewisseling kan als een contextualiseringsaanwijzing gezien worden. Terwijl in een monolingüistisch (eentalig) gesprek iemand zachter kan gaan praten zodat de rest iets niet hoort, kan in een meertalig gesprek overgeschakeld worden naar een andere taal. Ook om bijvoorbeeld de nadruk op een bepaald woord te leggen of om aan te geven of het om een formele of informele situatie gaat kan codewisseling in een meertalig gesprek dienen als contextualiseringsaanwijzing.

Zo zijn er verschillende redenen voor codewisseling. Maar het kan soms nogal moeilijk zijn om te constateren of er überhaupt sprake van codewisseling is. Er zijn verschillende vormen van codewisseling te onderscheiden. Het meest gehanteerde onderscheid is dat tussen codewisseling tussen zinnen, oftewel intersententiële codewisseling, en codewisseling binnen één zin, ook wel intrasententiële codewisseling genoemd (Saville-Troike, 2003).

(4) We're going to the shopping mall. Ga je mee?

In voorbeeld 4 is de eerste zin van de uiting in het Engels en vervolgens de tweede zin in het Nederlands. Dit soort codewisseling is minder ingewikkeld, omdat elke zin de grammaticale en lexicale regels van één taal toepast. Bij intrasententiële codewisseling is dit wat ingewikkelder.

(5) Hoe laat is dinner vanavond?

In voorbeeld 5 wordt één woord uit het Engels (dinner) gebuikt binnen een Nederlandse zin. Maar ook de zinsconstructie is enigszins aangepast voor deze uiting. In het Nederlands is het gewoonlijk om te vragen "Hoe laat is het avondeten?" of "Hoe laat eten we vanavond?" Als in voorbeeld 5 het Engelstalige woord dinner wordt vervangen door het Nederlands woord hiervoor (avondeten) klinkt de zin niet meer goed: "Hoe laat is avondeten vanavond?" Er is dus niet zomaar een woord vervangen in de zin, maar ook grammaticaal rekening mee gehouden dat bij 'dinner' geen lidwoord nodig is zoals bij avondeten en dat achter dinner wel 'vanavond' kan staan zonder dat het raar klinkt. Bij intrasententiële codewisseling kan het echter ook voorkomen dat een woord wel zomaar vervangen kan worden door hetzelfde woord in een andere taal zonder dat er iets aan de zin moet worden veranderd. Volgens de bovengenoemde equivalence constraint komt codewisseling juist vaker voor in zinnen waarbij de syntactische regels van beide talen gelijk aan elkaar zijn. In zo'n geval kan het echter erg moeilijk zijn om te constateren of het daadwerkelijk om codewisseling gaat of om het gebruik van een leenwoord.

1.4 Ontlening

Leenwoorden zijn woorden uit een 'vreemde taal' die opgenomen worden in de 'eigen taal'. Bijna alle talen in de wereld hebben enkele woorden 'geleend' uit andere talen. Denk maar aan de oorspronkelijk Franse woorden zoals 'garage', 'toilet' en 'paraplu' die tegenwoordig deel uitmaken van het Nederlandse vocabulaire. Aangezien lexicale ontlening wordt gezien als een fenomeen dat grote invloed kan hebben op een taal, is hiernaar veelvuldig onderzoek gedaan. Haugen (1950) heeft een typologie ontworpen waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen 'importeren' en 'vervanging' (substitution). Bij importeren wordt een patroon van een vreemde taal geïmporteerd in de inheemse taal. Bij vervanging wordt iets uit een vreemde taal vervangen door een inheems patroon. Met gebruik van deze typologie kan een aantal soorten leenwoorden gecategoriseerd worden, namelijk leenwoorden (loan words), hybride woorden (loan blends) en 'loan shifts'. Bij leenwoorden is er sprake van morfemische importatie zonder substitutie. Er wordt een woord (of woorddeel) uit een andere taal overgenomen zonder dat er iets aan veranderd wordt vanuit de inheemse taal. Dit is de meest voorkomende soort leenwoorden. Enkele voorbeelden van Engelse leenwoorden in het

Nederlands zijn feedback, deadline en manager. Bij hybride woorden vindt zowel morfemische importatie als substitutie plaats. Een voorbeeld van een hybride woord in het Nederlands is softwarehuis van het Engelse *software-house*. Hierbij is software geïmporteerd uit het Engels en het oorspronkelijke 'house' gesubstitueerd door het Nederlandse 'huis'. Verder zijn er een aantal voorbeelden van hybride woorden uit het Grieks en Latijn zoals sociologie (van de Latijnse *socios* en Griekse *logos*) en televisie (van de Griekse *tele* en Latijnse *visio*). Het laatste soort leenwoord was de loan shift ook wel calque of loan translation genoemd. Hierbij gaat het om een woord waarbij er sprake is van morfemische importatie zonder substitutie. Bij een loan shift wordt alleen de betekenis van een woord geïmporteerd maar worden inheemse patronen gebruikt om het woord weer te geven. Enkele mooie voorbeelden van een loan shifts zijn de Nederlandse wolkenkrabber (gebaseerd op de Engelse *sky-scraper*), de Nederlandse vlooiemarkt (gebaseerd op de Franse *marché aux puces*) en de Spaanse 'luna de miel' (gebaseerd op de Engelse *honey moon*).

Volgens Appel en Muysken (1987) zijn er verschillende redenen voor ontlening. Enkele redenen die worden aangegeven hebben te maken met culturele invloed; zeldzame inheemse woorden gaan verloren en worden vervangen door woorden uit andere talen, of twee inheemse woorden lijken erg op elkaar waardoor een woord vervangen wordt door een 'vreemd' woord om ambiguïteit te verminderen. Ook kan een woord door intensieve tweetaligheid bijna onbewust overgenomen worden. De belangrijkste reden voor ontlening is om de referentiële functie van een taal uit te breiden (Appel en Muysken 1987, p. 171). Vaak worden dit soort woorden geleend uit zogenaamde 'prestige talen'. Vaak is het zo dat de talen van landen met meer politieke macht ook meer prestige krijgen in andere landen. In de 17^e, 18^e en 19^e eeuw had Frankrijk een belangrijke positie in de wereldpolitiek en werden vooral woorden uit het Frans overgenomen in de Nederlandse taal zoals etiquette en charmant. Met de toename van de politieke macht van de Verenigde Staten de afgelopen decennia is het Engels gegroeid tot wereldtaal en worden tegenwoordig vooral Engelse woorden zoals pc (personal computer) en wifi (wireless fidelity) overgenomen in het Nederlands.

Het kan nogal moeilijk zijn om het verschil tussen codewisselen en ontlening vast te stellen als het gaat om het gebruik van losse woorden uit een andere taal in een zin. Volgens Appel en Muysken (1987) is het meest gebruikte argument om deze twee termen uit elkaar te houden dat bij codewisseling de 'vreemde' items niet morfologisch en fonologisch aangepast worden aan de inheemse taal, terwijl dit bij ontlening wel het geval is. In paragraaf 5 van het volgende hoofdstuk zal worden gekeken in hoeverre codewisseling en leenwoorden in het Papiamento uit elkaar te houden zijn.

2. Meertaligheid op Aruba

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op meertaligheid op Aruba. Er zal eerst worden gekeken naar enkele cijfers die een beeld scheppen van de mate van meertaligheid op het eiland. Vervolgens wordt in paragraaf 1 van dit hoofdstuk de nationale taal van Aruba besproken, gevolgd door een korte beschrijving van de oorsprong van de taal (paragraaf 2) en de geschiedenis van het gebruik van deze taal tot de 19^e eeuw (paragraaf 3). In paragraaf 4 wordt de huidige linguïstische situatie op Aruba besproken en in paragraaf 5 wordt gekeken naar de invloed van andere talen op de nationale taal. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt meertaligheid in het Caribisch gebied kort besproken aan de hand van enkele eerdere studies over deze regio.

Aruba is een klein eiland (184m²)⁶ met een populatie van 105.000⁷ inwoners. Op Aruba is er sprake van meertaligheid op zowel maatschappelijk niveau als op individueel niveau (Fishman, 1976). De talen die het meest worden gesproken op het eiland zijn Papiamentu, Nederlands, Engels en Spaans. In tabel 1 staat het percentage moedertaalsprekers per taal.

	Aantal moedertaalsprekers
Papiamentu	69.4 %
Spaans	13.2 %
Nederlands	6.1 %
Engels	8.1 %

Tabel 1 Aantal moedersprekers per taal op Aruba in percentages van de totale bevolking⁸

Uit de gegevens van tabel 1 blijkt dat er minimaal op maatschappelijk niveau verschillende talen gesproken worden. Deze tabel geeft echter slechts de moedertaal van de sprekers aan, maar geeft geen informatie over personen die eventueel meerdere talen spreken. In tabel 2 staat per taal aangegeven hoeveel procent van de bevolking de desbetreffende taal spreekt. Verder is er een verdeling gemaakt tussen autochtonen en allochtonen.

	Aantal autochtone (native ⁹) sprekers	Aantal allochtone (non-native) sprekers
Papiamentu	99.2 %	77.4 %
Engels	72.3 %	57.3 %
Nederlands	79.7 %	38.8 %
Spaans	73.8 %	73.9 %

Tabel 2. Aantal autochtonen en allochtonen die een betreffende taal spreken in percentages van de totale bevolking op Aruba.¹⁰

⁶ <http://nl.aruba.com/het-eiland>

⁷ Volgens CBS onderzoek 2008, CBS Aruba

⁸ Volgens CBS onderzoek in 2007, CBS Aruba

⁹ Gebruikte term in oorspronkelijke tabel van Aruba census 2000.

Uit de gegevens in tabel 2 kan afgeleid worden dat er ook sprake is van meertaligheid op individueel niveau. In de eerste kolom wordt aangegeven dat elk van de vier talen door meer dan vijftig procent van de autochtone bevolking wordt gesproken. Dit betekent dat er sprekers moeten zijn die meer dan één taal spreken.

2.2 De nationale taal: Papiamentu

Papiamentu wordt gesproken op Aruba, Bonaire en Curaçao (Papiamentu bij de laatste twee), maar ook op St. Eustatius, Saba en St. Maarten¹¹ als tweede of vreemde taal. Hiernaast zijn er tegenwoordig meer dan 100.000 sprekers van Papiamentu in Nederland. Op Aruba wordt een etymologische spelling gehanteerd voor het Papiamentu, terwijl op Bonaire en Curaçao een fonologische spelling wordt toegepast (voor het Papiamentu).

Het oudste document in het Papiamentu dateert uit 1775. Het gaat om minimaal twee liefdesbrieven tussen een Sefardisch echtpaar op Curaçao. Het oudste document op Aruba in het Papiamentu is een brief gedateerd 22 juni 1803 en betreft een lamentatie van de Indianen op het eiland. Rond het jaar 1870 is de eerste krant in het Papiamentu uitgegeven (Dandaré, z.j.)¹²

2.3 Oorsprong van het Papiamentu: een creooltaal

Er zijn verschillende ideeën, meningen en theorieën over de exacte oorsprong van het Papiamentu. Over het algemeen wordt uitgegaan van een Spaanse, Portugese, Afrikaanse of Afro-Portugese oorsprong.

“Het Papiamentu wordt beschouwd als een creooltaal. Wat betekent dat het oorspronkelijk uitsluitend werd gebruikt als lingua franca, tussen enerzijds afrikanen en hun afstammelingen en anderzijds Europeanen en hun afstammelingen (ook wel pidgin genoemd). Wanneer deze lingua franca (pidgin) de moedertaal wordt van de Afrikaanse en Europese afstammelingen wordt het een creooltaal genoemd.” (Dijkhof z.j., 17)¹³

Er zijn verschillende theorieën over de totstandkoming van creooltalen. Nortier (2009) beschrijft de situatie in het Caribisch gebied in de periode dat slaven uit Afrika naar het Caribisch gebied werden gebracht als een ‘linguïstisch vacuüm’ (een situatie waarbij er geen gemeenschappelijke taal is en nieuwe manieren verzonden moeten worden om met elkaar te communiceren). Hieruit ontstonden compleet nieuwe talen met elementen uit West-Europese en Afrikaanse, en soms ook nog inheemse Zuid-Amerikaanse of Caribische talen.

¹⁰ Volgens Aruba census 2000, CBS Aruba

¹¹ Op Aruba, Bonaire en Curaçao is het Papiamentu een officiële taal naast het Nederlands. Op Saba, St. Maarten en St. Eustatius is Nederlands de officiële taal (bij St. Eustatius één deel Nederlands, en één deel Frans), maar daarnaast wordt vooral het (Caribisch) Engels en verder ook het Papiamentu en het Spaans gesproken op de eilanden.

¹²

http://www.papiamentu.aw/main/images/pdf/material/materialdiestudio/p.aw_PDF_material_di%20estudio_articulo%20cientifico_Historia%20social%20di%20Papiamentu.pdf

¹³

http://www.papiamentu.aw/main/images/pdf/material/materialdiestudio/p.aw_PDF_material_di%20estudio_articulo%20cientifico_Papiamentu%20y%20palabra%20Indian.pdf

De twee theorieën over het ontstaan creooltalen die volgens Dijkhof (z.j.) het meeste aandacht genieten zijn de monogenetische theorie en poligenetische theorie (Dijkhof z.j., 18). Volgens de monogenetische theorie zijn de meeste creooltalen tot stand gekomen door commerciële contacten en de slavenhandel door de Portugezen in West-Afrika. Door taalcontact tussen de Portugezen en de Afrikanen is een hybride creooltaal ontstaan die deels Portugees en deels Afrikaans was. Deze taal heeft zich vervolgens uitgebreid naar de kusten, landen en eilanden waar de Portugezen zaken deden. Deze Afro-Portugese kern zou de basis moeten vormen voor alle creooltalen. Het verschil tussen de verschillende creooltalen is het gevolg van invloeden van andere talen. In het Papiamentu zijn de meeste origineel Afro-Portugese woorden vervangen door woorden uit het Spaans en andere Europese talen zoals het Nederlands en het Engels. Enkele wetenschappers die deze theorie steunen volgens Dijkhof zijn onder anderen Navarro Tomas, De Granda, Van wijk, Valkhoff en Habibe (Dijkhof z.j., 18). In 1996 publiceerde Martinus Arion zijn proefschrift "The kiss of a slave, Papiamentu's West-African connections" over de oorsprong en vorming van het Papiamentu (Dijkhof z.j., 18). Hierin bespreekt hij het verband tussen Papiamentu en creool van de Kaapverdische eilanden. Op de Kaapverdische eilanden werden slaven van o.a. Angola, Congo en Guinee-Bissau samengebracht voordat ze werden doorgevoerd naar andere locaties. Deze groepen spraken elk een eigen taal en kwamen bovendien in contact met het Portugees. Het contact tussen deze talen zou hebben geleid tot het creëren van een Afro-Portugees creooltaal, dat later op Curaçao bestond onder de naam "Guene". Ook Jacobs (2012) heeft het Papiamentu in detail vergeleken met verschillende andere creooltalen en is tot de conclusie gekomen dat het Papiamentu nauw verwant is met het Kabuverdiano (of Crioulo), een creooltaal met Portugese woordenschat die op de Kaapverdische Eilanden, voor de kust van Senegal, wordt gesproken (Jacobs 2012).

Volgens de poligenetische theorie van creooltalen (Dijkhof z.j., 18) zijn de talen tot stand gekomen op de plaats waar ze gesproken worden. Dit betekent dat ze verschillende oorsprongen hebben. Het Papiamentu zou lokaal tot stand zijn gekomen aan de hand van een Spaanse basis met invloeden uit Indiaanse talen gevolgd door het Nederlands, Portugees en Afrikaanse talen. Latere invloeden op het Papiamentu zouden uit het Engels, het Frans en andere Europese talen zijn gekomen.

Ook Mijts (2010) beschrijft in zijn artikel "Taal, cultuur en literatuur van de Nederlandse Antillen, Aruba en Suriname" dat er twee theorieën zijn over de totstandkoming van het Papiamentu. Volgens de ene theorie is het Papiamentu waarschijnlijk een creooltaal die wortelt in de Afro-Portugese handelstaal. De andere theorie stelt dat het Papiamentu voornamelijk Afrikaans-Spaanse wortels heeft (Mijts 2010).

2.4 Geschiedenis van gebruik tot 19^e eeuw

Het Papiamentu werd aan het einde van de 18^e eeuw geïntroduceerd op Aruba door ambtenaren van de West-Indische compagnie en kolonisten uit Curaçao. In het begin werd Papiamentu vooral voor het geloof gebruikt. In 1776 is bekend dat de Franciscaanse priesters in het Papiamentu predikten. In de eerste helft van de 19^e eeuw werd het Papiamentu steeds belangrijker in het sociale leven op Aruba. Papiamentu werd de dominante taal in het dagelijks leven en met familie, maar ook in de kerk en op school gesproken. De Nederlandse

autoriteiten op het eiland wilden dat iedereen in de koloniën Nederlands sprak, daarom hebben ze in 1819 een provinciewet ingevoerd om het Nederlands als officiële onderwijstaal op alle openbare scholen te introduceren. Vooral op het gebied van religie bleef Papiamentu als belangrijkste taal fungeren. De katholieke en protestante missies gebruikten de taal om de bevolking beter te bereiken. De eerste grammatica van het Papiamentu werd uitgegeven door pater Van Ewijk in 1874. In 1875 heeft hij een woordenboek Nederlands-Papiamentu-Spaans uitgegeven. De taal die wij tegenwoordig het Papiamentu noemen, heeft volgens Martinus Arion (Dijkhof z.j., 13)¹⁴ op Curaçao een dramatische 'gat' gecreëerd tussen dit Papiamentu, dat door de meerderheid werd geaccepteerd als de taal van de bevolking naast het Nederlands, en de overige dialecten, tegenwoordig bekend als 'Guene'. Papiamentu was de taal van de steden en van het algemeen volk geworden, terwijl het 'Guene' vooral de taal van de 'cunucu' en de slaven werd.

Aan de hand van bovenstaande alinea kan geconcludeerd worden dat er op Aruba geen sprake was van een klassieke diglossie; er werd in het begin vooral Papiamentu en Nederlands gesproken. Dit zijn echter geen varianten van hetzelfde taal. Bovendien hadden beide talen moedertaalsprekers. De situatie kort na 1819 zou als een uitgebreide diglossie gezien kunnen worden, waarbij verschillende talen in verschillende domeinen gebruikt werden, bijvoorbeeld Nederlands in het onderwijs en Papiamentu met familie en in de kerk. Gezien de officiële status van het Nederlands, zou in deze situatie Papiamentu als de lage variëteit en Nederlands als de hoge variëteit gezien kunnen worden. Het is opvallend dat enkele jaren later de situatie op Curaçao beschreven wordt als een nieuwe soort uitgebreide diglossie waarbij naast het Nederlands in hoge functies nu Papiamentu de hoge variëteit is geworden en de slavendialecten bekend als 'Guene' de lage variëteit vormen.

2.5 Huidige situatie

Volgens Prins-Winkel (Pereira 2011)¹⁵ waren er aan het einde van de 20ste eeuw verschillende negatieve attitudes ten opzichte van het Papiamentu. Volgens het volk was Papiamentu minder belangrijk dan bijvoorbeeld het Nederlands. Er is sindsdien echter heel wat veranderd. Sinds 2003 wordt Papiamentu erkend als tweede officiële taal op Aruba naast het Nederlands en wordt het in haast alle domeinen gebruikt. Naast het Nederlands en Papiamentu komen ook het Engels en het Spaans voor in verschillende domeinen. De huidige situatie op Aruba lijkt vooral op een dilalia waarbij verschillende talen in meerdere domeinen gebruikt worden. Om dit te verhelderen zal naar drie domeinen gekeken worden, namelijk media, onderwijs en religie op het eiland.

¹⁴http://www.papiamentu.aw/main/images/pdf/material/materialdiestudio/p.aw_PDF_material_di%20estudio_articulo%20cientifico_Papiamentu%20y%20palabra%20Indian.pdf

¹⁵ Pereira, J. (2011). Language Policy, Planning and Management in Aruba: A question of awareness, mentality and attitude. In: Faraclas, N., & Severing, Weijer, R. & C. & Echteld, L. (Eds) *Iguana's Newfound Voices. Continuity, Divergence and Convergence in Language, Culture, and Society on the ABC-Islands*. Curaçao: Fundashon pa Planifikashon di Idioma. 281-292.

Media

Op Aruba zijn er vier kranten die in het Papiamentu schrijven, drie televisiezenders en achttien radiostations die in het Papiamentu uitzenden (Lasten en Tromp-Wouters, 2011). Daarnaast zijn er ook kranten in het Nederlands (Amigoe) en in het Engels (Arubadaily). Ook op de radio zijn er programma's in het Spaans (Latina tu fm) en op tv zijn er tweeënveertig kanalen die in het Engels uitzenden, zeven die in het Spaans uitzenden en vier die in het Nederlands uitzenden (Setar N.V.).

Onderwijs

Tegenwoordig is de voertaal op de meeste scholen het Nederlands. Daarnaast krijgen de meeste leerlingen op jonge leeftijd (groep 5 of 6) Engels en Spaans als vak op de basisschool. Joyce Pereira pleit op Aruba voor een Scol Multilingual, waarbij er sprake zou zijn van meertalig onderwijs in het Nederlands, Papiamentu, Engels en Spaans op basisscholen (Pereira, 2011). Op de middelbare school is de voertaal Nederlands en is Engels een verplicht examenvak. Verder kunnen leerlingen Papiamentu, Spaans en/of Frans kiezen als extra vak.

Religie

Ook op het gebied van religie is het niet meer zo dat vooral één taal gebruikt wordt. Hoewel de Katholieke kerk in de 18e en 19e eeuw vooral gebruik maakte van het Papiamentu, zijn er tegenwoordig ook kerkdiensten in het Engels en in het Spaans. In de protestantse kerken zijn de kerkdiensten vooral in het Nederlands en binnen de joodse gemeenschap worden de bijeenkomsten in het Engels (naast het Hebreeuws) begeleid.

2.6 Invloed van andere talen

Op Aruba heeft het Papiamentu invloed ondergaan van het Spaans door de verbinding met het vasteland. Sommigen denken dat de invloed van Indiaanse talen vroeger groter was, maar dat deze tegenwoordig nauwelijks zichtbaar is door relexificatie in de taal (Dandaré, z.j.)¹⁶. Volgens Maduro en Lenz (Dijkhof z.j.)¹⁷ bestaat het lexicon van het Papiamentu voor ongeveer 66% uit woorden uit Iberische en Amerindische talen, voor 30% uit Nederlandse woorden en voor 4% uit woorden uit andere talen (zoals het Engels en het Frans). Het Papiamentu bestaat dus in principe vooral uit 'leenwoorden'. Aan de hand van een lijst met meer dan zestienduizend woorden in het Papiamentu (vocabulario di Papiamentu, z.j.) blijkt dat er verschillende soorten leenwoorden uit het Nederlands voorkomen in het Papiamentu. Er zijn leenwoorden die nauwelijks zijn aangepast zowel qua spelling als uitspraak zoals afspraak, proefwerk en tapijt. Andere woorden zoals boket (bouquet) en drey (draai) zijn wel qua spelling en uitspraak aangepast, maar hebben dezelfde betekenis behouden als in het oorspronkelijke taal. Ook zijn er voorbeelden van woorden die qua spelling zijn overgenomen, maar qua uitspraak zijn aangepast in het Papiamentu. Voorbeelden hiervan

¹⁶http://www.papiamentu.aw/main/images/pdf/material/materialdiestudio/p.aw_PDF_material_di%20estudio_articulo%20cientifico_Historia%20social%20di%20Papiamentu.pdf

¹⁷http://www.papiamentu.aw/main/images/pdf/material/materialdiestudio/p.aw_PDF_material_di%20estudio_articulo%20cientifico_Papiamentu%20y%20palabra%20Indian.pdf

zijn defto (deftig) en freiposto (vrijpostig). Een voorbeeld van een loan shift in het Papiamentu is het woord 'spantaparha' (vogelverschrikker/scarecrow). De betekenis van het woord is overgenomen uit een andere taal (morfemische importatie), maar wordt met elementen uit de eigen taal geformuleerd (geen sprake van substitutie). Dit zijn slechts enige voorbeelden van leenwoorden die voorkomen in het Papiamentu, er zijn er natuurlijk nog meer aangezien het Papiamentu zelf een taal is die is ontstaan onder invloed van verschillende andere talen. Dit maakt het bestuderen van codewisseling onder Arubanen erg moeilijk. Het is bijna onmogelijk om lexicale ontlening en intrasententiële codewisseling uit elkaar te houden. Dit sluit echter codewisseling niet geheel uit als mogelijkheid. Vooral omdat tegenwoordig talen niet meer exclusief bij één domein horen is het interessant om te bekijken of codewisselingsgedrag per domein verschilt.

2.7 Meertaligheid in het Caribisch gebied: eerdere studies

In deze paragraaf worden een aantal studies over codewisseling en creooltalen in het Caribisch gebied besproken. Muysken en Kook (1996) hebben onderzoek gedaan naar codewisseling tussen het Nederlands en het Papiamentu bij het voorlezen van verhalen door migranten ouders aan hun kinderen. Een van de resultaten van dit onderzoek was dat codewisseling door tweetaligen een functie heeft bij '*negotiation of meaning*'. Wat hiermee bedoeld wordt is dat meertaligen codewisseling toepassen om de betekenis van bepaalde uitingen voor elkaar te verduidelijken. Het zou interessant zijn om na te gaan of codewisseling ook een functie heeft bij het verduidelijken van bepaalde contexten voor sprekers.

Uit een onderzoek naar taalgebruik, attitudes en identiteit onder Arubaanse studenten in Nederland (Kester en Fun 2012) blijkt dat Arubaanse studenten in Nederland het Papiamentu vooral thuis en met vrienden gebruiken, terwijl het Nederlands belangrijk wordt geacht voor lezen, schrijven en geld verdienen.

Een ander interessant onderzoek naar codewisseling in het Caribisch gebied is uitgevoerd door Dupey (2012) over het *Caribbean English-lexifier Creole* (CEC). Uit dit onderzoek bleek dat codewisseling vooral plaatsvindt als de sprekers zich op hun gemak voelen. Enkele belangrijke bevindingen uit dit onderzoek zijn o.a.:

1. Hoewel veel sprekers zich er niet bewust van zijn, wisselen sprekers vaak van code tijdens spontaan taalgebruik.
2. Hoe informeler het onderwerp en hoe meer ontspannen de sfeer is, des te vaker zal codewisseling plaats vinden tijdens het gesprek.
3. Er is bewijs van codewisseling geïdentificeerd zowel op lexicaal (bijvoorbeeld de invloed van een taal op het lexicon van een andere taal) als grammaticaal niveau (bijvoorbeeld het gebruik van bepaalde werkwoordvormen of tijden).

3. Onderzoeksvraag en Hypotheses

Aruba is een meertalig land zowel op maatschappelijk niveau als op individueel niveau. Naar schatting is minimaal 78.9 %¹⁸ van de bevolking tweetalig en minimaal 70.7% meertalig. Het is daarom interessant om onderzoek te doen naar de manier waarop Arubanen gebruik maken van verschillende talen. Het is opvallend dat op Aruba verschillende talen in verschillende domeinen gebruikt worden, maar is het ook zo dat meerdere talen binnen een interactie gebruikt worden? De hoofdvraag binnen het onderzoek is:

Gebruiken Arubanen meerdere talen binnen één interactie, zo ja, waarom?

In paragraaf 4 van het vorige hoofdstuk werd besproken hoe tegenwoordig op Aruba in haast alle domeinen meerdere talen gebruikt worden. Kinderen komen vanaf een jonge leeftijd in contact met meerdere talen, bijvoorbeeld op school (onderwijs in het Nederlands) en op de televisie (programma's voornamelijk in het Engels). Dit terwijl bijna 70% van de bevolking het Papiamentu als moedertaal heeft. Dit intensieve contact met meertaligheid vanaf een jonge leeftijd schiept de verwachting dat het gebruik van meerdere talen binnen één interactie onvermijdelijk zal zijn binnen deze taalgemeenschap. Op basis hiervan is de eerste hypothese geformuleerd:

Hypothese 1: Arubanen gebruiken meerdere talen binnen één interactie.

Zoals eerder genoemd, zijn de redenen voor codewisseling aanzienlijk. De redenen die in het Caribisch gebied zijn onderzocht, hebben vooral te maken met persoonlijke relaties, identiteit, attitudes en betekenisgeving. Het is interessant om na te gaan in hoeverre codewisseling een contextualiseringsfunctie heeft in een sterk meertalig gebied zoals Aruba. In de geschiedenis van Aruba was er sprake van uitgebreide diglossie waarbij het Nederlands vooral in formele situaties zoals in de politiek en in het onderwijs gebruikt werd en het Papiamentu vooral in informele situaties zoals binnen de gemeenschap en met familie en vrienden. Ook uit recenter onderzoek blijkt dat studenten in Nederland het Papiamentu vooral thuis en met vrienden gebruiken terwijl het Nederlands meer voor onderwijs en het professionele leven belangrijk wordt gevonden (Kester en Fun, 2011). Het is interessant om te kijken of ook het codewisselingsgedrag van Arubanen een dergelijke contextualiseringsfunctie heeft, waarbij er een onderscheid wordt gemaakt tussen het codewisselingsgedrag per domein of onderwerp. Op basis hiervan is de tweede hypothese opgesteld:

Hypothese 2 : Arubanen maken gebruik van codewisseling om de context aan te geven.

¹⁸ Berekend aan de hand van gegevens van CBS onderzoek (2000):

<http://www.cbs.aw/index.php/statistics/tables-statistics/65-tables/population-society/population/889-aa-8-03>

Berekening (alle getallen zijn in percentages): $100 - 99.2 = 0.8$ (spreekt geen papiamentu), $79.7 - 0.8 = 78.9$ (minimaal tweetalig), $73.8 - (2.3 + 0.8) = 70.7$ (minimaal meertalig).

Naar aanleiding van de bevindingen uit het onderzoek naar codewisseling in het Caribisch gebied van Dupey (2012) is het interessant om na te gaan in hoeverre deze bevindingen ook van toepassing zijn op de situatie onder Arubanen. Een van de bevindingen was : “Hoe informeler het onderwerp en hoe meer ontspannen de sfeer is, des te vaker codewisseling plaats zal vinden tijdens het gesprek.” Deze conclusie bestaat uit twee delen. Aan de ene kant gaat het om de mate van informaliteit van het onderwerp en aan de andere kant gaat het om de mate van ontspannenheid van de sfeer. Bij dit onderzoek zal naar het eerste gedeelte gekeken worden. Aan de hand hiervan zijn de volgende hypothesen opgesteld voor dit onderzoek:

Hypothese 3: Arubanen maken bij informele onderwerpen meer gebruik van codewisseling.

Hypothese 4: Arubanen maken bij formele onderwerpen minder gebruik van codewisseling.

Uit paragraaf 4 en 6 van het vorige hoofdstuk blijkt dat bij de formele onderwerpen zoals politiek en onderwijs vooral het Nederlands gebruikt wordt en bij religie voornamelijk het Papiamentu (hoewel dit verschilt per religie en er binnen bepaalde religies verschillende taalopties beschikbaar worden gesteld voor anderstalige leden). Er wordt dus verwacht dat bij deze onderwerpen de betreffende talen voor zullen komen met gebruik van minder codewisseling. Uit het onderzoek van Kester en Fun (2011) blijkt dat Arubaanse studenten met familie en vrienden vooral Papiamentu spreken. Aangezien bijna 70% van de Arubaanse bevolking Papiamentu als moedertaal heeft zal naar verwachting deze taal het meest gebruikt worden bij informele onderwerpen. Daarnaast wordt aan de hand van de bevindingen van het onderzoek van Dupey (2012) verwacht dat er meer sprake zal zijn van codewisseling bij formele onderwerpen vergeleken met informele onderwerpen.

4. Methode

In dit hoofdstuk wordt de gebruikte methode binnen dit onderzoek besproken. Eerst wordt een korte uitleg gegeven van bepaalde belangrijke termen. Vervolgens wordt kort aangegeven wat voor soort data is gebruikt binnen het onderzoek (paragraaf 4.1). Hierna wordt in paragraaf 4.2 de internetdata apart besproken, gevolgd door het experiment in paragraaf 4.3. In paragraaf 4.4 wordt een beschrijving gegeven van de respondenten die hebben deelgenomen aan het onderzoek. Ten slotte wordt in paragraaf 4.5 uitgelegd hoe de dataverwerking is uitgevoerd.

Voordat wordt overgegaan naar het bespreken van de methodes die gebruikt zullen worden, is het belangrijk om duidelijk te maken wat wordt verstaan onder formele onderwerpen en wat wordt verstaan onder informele onderwerpen. Volgens Fishman (1976) kan taalkeuze afhangen van de groep, situatiestijl of onderwerp. Een voorbeeld van een situatiestijl is formele versus informele stijl. Voorbeelden van onderwerpen zijn politiek of familie. Binnen dit onderzoek wordt een combinatie van situatiestijl en onderwerp gebruikt (formele versus informele onderwerpen). Onderwerpen die gecategoriseerd kunnen worden onder formele onderwerpen zijn politiek, onderwijs en religie. Onderwerpen die onder informele onderwerpen gecategoriseerd kunnen worden zijn entertainment, familie/vrienden en gemeenschap.

4.1 Data

Er is aan de hand van twee soorten data, namelijk internetdata en een experiment, nagegaan of Arubanen vaker codewisselen als het gaat om bovengenoemde informele onderwerpen vergeleken met de genoemde formele onderwerpen.

4.2 Internetdata

Om de hypotheses te toetsen is ten eerste een corpus samengesteld, bestaande uit data verzameld op internet. Het corpus bestaat uit data afkomstig uit drie internetbronnen, namelijk Facebook, Youtube en 24ora (populaire nieuwspagina voor Arubanen). De eerste twee websites behoren tot de top vijf internationaal meest bezochte internetsites op dit moment. De meeste Arubanen zijn bekend met deze websites en maken er regelmatig gebruik van. De laatste website (24ora) is een Arubaans/Antilliaans website die gespecialiseerd nieuws over deze gebieden weergeeft. Er is per internetbron een formeel onderwerp en een informeel onderwerp bekeken. Zo is er minder kans dat de bevindingen vooral aan de soort website toe te schrijven zijn in plaats van aan het onderwerp. In tabel 3 staat de indeling van de onderwerpen per internetbron weergegeven.

Formele onderwerpen	Facebook	YouTube	24ora.com
politiek	X(pagina/reactie)		
onderwijs		X (film zelf)	
religie			X (reactie)
Informele onderwerpen			
entertainment		X (commentaar op film)	
Familie/vrienden	X (reactie)		
gemeenschap			X (reactie)

Tabel 3. Schematische weergave onderwerpen per internetbron.

Samenstelling corpus

Het corpus bestaat uit uitingen op verschillende websites. Er kunnen verschillende soorten uitingen voorkomen op een website. Artikelen op 24ora of een “status” op Facebook zijn vaak voorbereide berichten waar de schrijver langer over heeft nagedacht. Een ander soort uiting die ook voorkomt op websites zijn reacties. Bij reacties gaat het meestal om spontaan taalgebruik. Omdat er verschillen kunnen bestaan tussen de verschillende soorten uitingen is vooral naar reacties gekeken. Om het corpus zo overzichtelijk mogelijk te houden is in een Excel bestand een verdeling gemaakt per onderwerp. Elk onderwerp is in een eigen “tab” behandeld. In elke tab is vervolgens aangegeven uit welke bron elke uiting (reactie) afkomstig is, samen met de datum en “naam” van de persoon die de uiting heeft gedaan. Om het verschil tussen formele en informele onderwerpen zichtbaar te houden hebben de tabs over informele onderwerpen een andere kleur dan de tabs over formele onderwerpen. Bij het filmpje over onderwijs gaat het om een interview met een student die over haar studie in Nederland vertelt. Tijdens een interview zijn de vragen over het algemeen enigszins voorbereid door de interviewer. Voor de persoon die geïnterviewd wordt, is er echter redelijk sprake van spontaan taalgebruik. Daarom worden ook deze data gebruikt in het corpus. Dit interview is uitgeschreven en vervolgens, net als de rest van de data in een tab weergegeven per uiting (antwoord op een vraag).

4.3 Experiment

Naast het analyseren van een internet corpus is er ook een klein experiment uitgevoerd. Bij het internet corpus zijn de verzamelde data afkomstig van een grotere groep respondenten. Bij een experiment is het echter makkelijker om zoveel mogelijk variabelen constant te houden. Het experiment is op Facebook uitgevoerd, omdat daar meer achtergrondinformatie over de respondenten beschikbaar is. Er zijn een aantal plaatjes (zonder tekst) in zes verschillende Facebook groepen geplaatst, waarbij een aantal plaatjes over formele onderwerpen gaan en een aantal plaatjes over informele onderwerpen. Het voordeel van het gebruiken van een Facebook groep is dat er dan direct respondenten gekozen kunnen worden die deel uitmaken van de doelgroep binnen het experiment (in dit geval Arubaanse jongeren). Verder bestaat de optie om een groep privé te maken. Dit houdt in dat alleen de personen die uitgenodigd zijn voor de groep kunnen zien wat er binnen de groep wordt geplaatst, dit zorgt ervoor dat de groepen onderling niet kunnen zien dat bij de ene groep de instructietaal anders is dan bij de andere groep. Ook kan ervoor gezorgd worden dat in elke

groep verschillende respondenten uitgenodigd worden zodat er een groter aantal respondenten zijn en één respondent niet elke keer de vraag krijgt om te reageren op een plaatje. Om het aantal respondenten zo groot mogelijk te maken is elke Facebookgroep gemaakt via het Facebookprofiel van een andere persoon (met andere vrienden).

Per plaatje is er steeds een contrast weergegeven om makkelijker een discussie op te wekken en om de aandacht weg te trekken van het eigenlijke (linguïstische) doel van het experiment. Een voorbeeld van het formele onderwerp politiek is een plaatje met de logo's van de twee grootste politieke partijen op Aruba. Een voorbeeld van het informele onderwerp familie is een plaatje met twee abstracte families waarbij één bestaat uit twee ouders van verschillende geslachten en een kind en het andere uit twee ouders van hetzelfde geslacht en een kind (figuur 1).

Figuur 1: familie met heteroseksuele ouders versus familie met homoseksuele ouders

Tabel 4 geeft een overzicht van de bovengenoemde formele en informele onderwerpen en voorbeelden van plaatjes die bij elk onderwerp gebruikt kunnen worden.

Formele onderwerpen	politiek	AVP/MEP (politieke partijen op Aruba)
	religie	Katholieke capel/protestantse kerk
	onderwijs	Colegio Arubano/Mon Plaisir basisschool
Informele onderwerpen	familie/vrienden	Norm familie/niet-norm familie
	gemeenschap	Padu Lampe en Koningin Beatrix
	entertainment	Dushi /TOB carnival group

Tabel 4: voorbeelden van contrast plaatjes per onderwerp

Daarnaast is behalve het verschil in formele en informele onderwerpen, nog een manipulatie gedaan. Dezelfde zes onderwerpen die in het corpus voorkomen zijn ook in het experiment gebruikt. De instructietaal per groep is echter verschillend. In twee groepen is de instructietaal alleen het Nederlands, in twee groepen is de instructietaal alleen het Engels en in twee groepen is de instructietaal het Papiamentu (met gebruik van codewisseling). Zo kan worden nagegaan of de reacties van de personen ook afhankelijk zijn van de taal waarin de

instructie gegeven wordt. Er is verder ook voor gezorgd dat elke instructietaal wordt gekoppeld aan zowel een informeel als een formeel onderwerp. Voor de duidelijkheid is dit in tabel 5 weergegeven.

	Onderwerp	Instructie taal	Formeel onderwerp	Informeel onderwerp
Groep 1	Gemeenschap	Nederlands (geen cs)		x
Groep 2	Onderwijs	Papiamento (met cs)	x	
Groep 3	Religie	Engels (geen cs)	x	
Groep 4	Familie/vrienden	Papiamento (met cs)		x
Groep 5	Entertainment	Engels (geen cs)		x
Groep 6	Politiek	Nederlands (geen cs)	x	

Tabel 5. Verdeling van experimentonderwerpen per Facebookpagina

4.4 Respondenten

Aangezien er gebruik wordt gemaakt van internetdata zijn niet veel gegevens van de respondenten bekend. Op websites zoals Facebook is er wat meer informatie beschikbaar over de gebruikers. Over het algemeen gaat het om Arubaanse respondenten tussen de 18 en 60 jaar. De formele onderwerpen en de gekozen informele onderwerpen zijn niet erg interessant voor jongere internetgebruikers en het aantal internetgebruikers ouder dan 60 is zeer beperkt. Het kan voorkomen dat niet alle reacties afkomstig zijn van Arubanen. Dit zal voornamelijk op YouTube het geval zijn, aangezien YouTube wereldwijd gebruikt wordt en iedereen toegang heeft tot de filmpjes op deze website. Op 24ora zal de meerderheid Arubaan zijn, aangezien het niet een populaire internationale website is en er aparte versies zijn voor artikelen uit Bonaire en Curaçao. Het experiment is uitgevoerd op Facebook. Hierbij gaat het vooral om Arubaanse respondenten tussen de 18 en 30 (het sociale netwerk van de onderzoeker).

4.5 Verwerking van de data

Bij de reacties (zowel bij de corpusanalyse als bij het experiment) is per uiting van een persoon nagegaan in hoeverre verschillende talen binnen die ene reactie worden gebruikt. Indien meerdere talen zijn gebruikt binnen één uiting is er sprake van codewisseling. Er is dus zowel naar intersententiële als intrasententiële codewisseling gekeken. Bij intrasententiële codewisseling is het van belang lexicale codewisseling en lexicale ontlening uit elkaar te houden. Vooral bij uitingen waarin Papiamento de matrix taal is, kan het moeilijk zijn om te bepalen of een woord een leenwoord is of een voorbeeld van codewisseling. Op de officiële website van het Papiamento is een lijst opgenomen met ruim zeventuizend woorden in het Papiamento volgens de regels van de Ortografia di Papiamento 2009 (Lista di palabra na Papiamento). Hierin zijn ook een aantal leenwoorden uit het Nederlands, Engels en Spaans opgenomen. Bij het analyseren van de data is bij mogelijke voorbeelden van intersententiële codewisseling steeds nagegaan of het betreffende woord voorkomt in de 'Lista di palabra na Papiamento' en dus als leenwoord beschouwd moet worden of inderdaad een voorbeeld van codewisseling is.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten binnen dit onderzoek besproken. In paragraaf 1 worden de resultaten van het corpusonderzoek besproken en in paragraaf 2 worden de resultaten van het experiment behandeld. Er zal per paragraaf eerst een korte beschrijving worden gegeven van de gebruikte data. Vervolgens worden de statistische resultaten besproken gevolgd door een kwalitatieve analyse van de data. Tenslotte wordt aan het einde van deze paragrafen een samenvattende vergelijking gemaakt tussen de resultaten van het corpusonderzoek en de resultaten van het experiment (paragraaf 3).

5.1 Resultaten corpusonderzoek

Er zijn data verzameld over zes onderwerpen, namelijk politiek, onderwijs, religie, entertainment, familie/vrienden en gemeenschap. Deze zes onderwerpen zijn weer onder te verdelen in formele en informele onderwerpen. De data over deze onderwerpen zijn verzameld op drie internetsites, namelijk Facebook, YouTube en 24ora. Op elke website zijn data van één formeel onderwerp en één informeel onderwerp verzameld.

Op Facebook is het informele onderwerp familie/vrienden bekeken en het formele onderwerp politiek. Voor het onderwerp familie en vrienden zijn alle reacties op de Facebook 'timeline' van de onderzoeker bestudeerd tussen de periode juni 2012 en juni 2013. Voor het onderwerp politiek is een Facebookpagina van een politieke beweging bestudeerd die ernaar streeft het gebruik van cannabis op Aruba te legaliseren. Alle reacties op deze pagina tussen de periode maart 2013 en juni 2013 zijn bekeken en opgenomen in de analyse.

Op YouTube is het informele onderwerp entertainment en het formele onderwerp onderwijs bestudeerd. Voor het onderwerp entertainment is gekeken naar alle reacties onder een 'video clip' van Basic One (een bekende Arubaanse muziekgroep vooral bekend onder jongeren). Alle reacties op dit filmpje tussen de periode van juni 2007 en juni 2013 zijn opgenomen in de analyse. Voor het onderwerp onderwijs is een filmpje gebruikt van een interview met een Arubaanse student die in Nederland geneeskunde studeert. Het interview is afgenomen door WLS (We Love Students); een vereniging voor Arubaanse studenten in Nederland. Het interview is op 11 juni 2013 op YouTube geplaatst.

Op 24ora is het informele onderwerp gemeenschap en het formele onderwerp religie bestudeerd. Voor het onderwerp gemeenschap is gekeken naar alle reacties onder een nieuwsartikel over een vechtpartij tussen twee jonge dames op Aruba. De reacties zijn geplaatst in de periode van januari 2013 en juni 2013. Voor het onderwerp religie is gekeken naar twee artikelen, omdat er wat minder reacties waren in vergelijking met de andere onderwerpen. Eén artikel ging over het aftreden van een katholieke priester in verband met zijn nieuwe functie als leider van een politieke partij op Aruba. De reacties op deze artikelen waren geplaatst in maart 2011. Het tweede artikel gaat over een begrafenis met een 'happy hour' thema dat in juli 2013 was geplaatst.

Alle reacties zijn vervolgens per onderwerp gecategoriseerd en geanalyseerd op verschijnselen van codewisseling. Een aantal keer was er binnen één reactie sprake van meerdere voorbeelden van codewisseling. Er is per uiting nagegaan of er wel of geen sprake was van codewisseling. Meerdere voorbeelden binnen één uiting zijn buiten beschouwing gelaten.

Bij codewisseling op zinsniveau waarbij slechts één woord van een andere taal gebruikt werd en het niet duidelijk was of dit een leenwoord of een voorbeeld van codewisseling was is gebruik gemaakt van de 'Lista di palabra na Papiamentu' (besproken in hoofdstuk 4). Nederlandse woorden die niet voorkwamen op de lijst zijn ook nog eens nagecheckt via een internetwoordenboek Nederlands-Papiamentu¹⁹, waarbij werd gekeken of het Nederlandse woord volgens het woordenboek een equivalent had in het Papiamentu. Als dit het geval was werd het woord als codewisseling beschouwd. Indien dit niet het geval was werd het als leenwoord beschouwd en dus niet meegeteld als voorbeeld van codewisseling. Dit is natuurlijk lastig omdat woordenboeken nooit compleet zijn en talen meerdere woorden kunnen hebben met dezelfde betekenis. Toch zijn deze twee hulpmiddelen handig om bij de voorbeelden van intrasententiële codewisseling na te gaan in hoeverre er daadwerkelijk sprake was van codewisseling.

Kwantitatieve analyse

In het geanalyseerde corpus kwamen verschillende vormen van codewisseling voor. Er waren zowel voorbeelden van codewisseling tussen zinnen (intersententiële codewisseling) als codewisseling binnen zinnen (intrasententiële codewisseling). Een voorbeeld van intersententiële codewisseling in het corpus komt van het onderwerp entertainment:

(6) "Hey gayo ktk²⁰? **Long time!**"

Hey man, hoe is het? Lange tijd niet gezien!

In voorbeeld 6 is de eerste zin van de uiting in het Papiamentu. Vervolgens wisselt de spreker in de tweede zin van de uiting naar het Engels.

Een voorbeeld uit het corpus van intrasententiële codewisseling komt van het onderwerp politiek:

(7) "Mi ta **wonder** ki studie Sandor²¹ lo a hasi"

Ik vraag me af welke studie Sandor heeft gedaan.

19

<http://www.majstro.com/Web/Majstro/bdict.php?gebrTaal=dut&bronTaal=dut&doelTaal=pap&vk=0&teVertalen=bestel>

²⁰ ktk: kiko ta kiko (letterlijke vertaling in het Nederlands: wat is wat).

²¹ Naam gewijzigd voor anonimiteit

In voorbeeld 8 wordt er binnen één zin twee keer een woord uit een andere taal gebruikt. De matrixtaal (hoofdtal) van de zin is het Papiamentu, maar er vindt een insertie plaats uit het Engels en vervolgens uit het Nederlands binnen dezelfde zin.

Vervolgens zijn de gegevens ingevoerd in SPSS. De gegevens zijn gecategoriseerd per reactie, onderwerp, bron, formaliteit en aanwezigheid van codewisseling (zie bijlage 1). Om de aanwezigheid van codewisseling aan te geven is bij het ontbreken van codewisseling met een 1 gecodeerd en bij de aanwezigheid van codewisseling binnen een uiting met een 2 gecodeerd. Vervolgens kon er steeds een codewisselingscore berekend worden, waarbij een hogere score betekent dat er meer sprake was van codewisseling. Aangezien de gemiddelde codewisselingscore slechts op basis van twee soorten waarden (1 of 2) berekend wordt is de standaarddeviatie altijd een getal tussen de 0 en 1. Indien bij alle reacties bij een onderwerp geen sprake was van codewisseling (gecodeerd is met 1) of als bij alle reacties wel sprake was van codewisseling (gecodeerd met 2) dan zou de standaarddeviatie 0 zijn. Indien er bij een onderwerp precies evenveel reacties waren met codewisseling als reacties zonder codewisseling dan zou de standaarddeviatie 1 zijn. Bij alle andere gevallen zal de standaarddeviatie een waarde tussen de 0 en 1 hebben.

Eerst zijn de gemiddelde codewisselingscores per onderwerp met elkaar vergeleken. In tabel 6 staan de gemiddelden en standaarddeviaties van het codewisselingscore per onderwerp schematisch weergegeven.

Onderwerp	Totaal aantal reacties (N)	Gemiddelde (Standaarddeviatie)
Politiek	209	1.22 (0.42)
Onderwijs	29	1.86 (0.35)
Religie	34	1.56 (0.50)
Entertainment	145	1.26 (0.44)
Familie/vrienden	144	1.28 (0.45)
Gemeenschap	59	1.41 (0.50)

Tabel 6. Gemiddelde en standaard deviatie van codewisselingscore per onderwerp

Uit tabel 6 blijkt dat het onderwerp onderwijs de hoogste gemiddelde codewisselingscore heeft (1.86). Dit betekent dat bij dit onderwerp het meest gebruik werd gemaakt van codewisseling. Een voorbeeld van codewisseling bij het onderwerp onderwijs uit het corpus is:

- (8) “Awo nos a pensa ta tempo pa tuma e **step** *toch* **richting** mas serio anto ami y mi guy tur dos a dicide pa bai Rotterdam.”

Nu dachten wij dat het tijd was om de stap te nemen in de meer serieuze richting, en hebben mijn vriend en ik beiden besloten om naar Rotterdam te verhuizen.

In bovenstaand voorbeeld (8) is er twee keer sprake van insertie. De zin is voornamelijk in het Papiamentu, maar er vindt een insertie uit het Engels (**step**) en uit het Nederlands (**richting**) plaats. Het woord *toch* is schuingedrukt omdat dit een woord is waarbij niet

helemaal duidelijk is of het gaat om een leenwoord of om insertie. Het is een Nederlands woord en het wordt gebruikt met dezelfde betekenis als in het Nederlands, maar het is een woord dat vaak voorkomt in het Papiamento waardoor het ook bijna als een geïntegreerd leenwoord beschouwd zou kunnen worden. Wat ook nog interessant is aan deze zin is de manier waarop het Engelse woord *step* wordt gebruikt in de zin. De Engelse uiting 'to take a step in the direction of' of in het Nederlands 'een stap nemen in de richting van' wordt in deze zin overgenomen en deels naar het Papiamento 'tuma e' vertaald, maar het woord 'step' is Engels en 'richting' is dan weer Nederlands.

De laagste codewisselingscore komt voor bij het onderwerp politiek (1.22). Dit betekent dat bij dit onderwerp het minst sprake was van codewisseling. Uit een one-way anova toets blijkt dat het verschil tussen de gemiddeldes per onderwerp significant is ($F=14.50$; $df=5, 623$; $p<0.01$).

Vervolgens zijn de gemiddelde scores van alle formele onderwerpen samen vergeleken met de gemiddelde score van alle informele scores samen. In tabel 7 is de gemiddelde en standaarddeviatie per formele en informele onderwerpen schematisch weergegeven.

Onderwerp	Totaal aantal reacties (N)	Gemiddelde (standaard deviatie)
Formele onderwerpen	281	1.34 (0.47)
Informele onderwerpen	347	1.30 (0.50)

Tabel 7. gemiddelde en standaarddeviatie van codewisselingscore per formeel/informeel onderwerp

Uit tabel 7 blijkt dat er slechts een klein verschil is tussen de codewisselingscores van de informele onderwerpen (1.30) versus de formele onderwerpen (1.34). Uit een t-toets voor onafhankelijke groepen blijkt dat dit verschil niet significant is ($t=1.11$; $df=590.13$; $p=0.27$). Er kan dus geen uitspraak gedaan worden betreffende het verschil in codewisselingsgedrag tussen formele en informele onderwerpen.

Naar aanleiding van dit resultaat is besloten om de gemiddeldes van de internetbronnen met elkaar te vergelijken. Indien een significant verschil aan te tonen is per internetbron zou dit een mogelijke verklaring kunnen zijn voor het gebrek aan verschil per soort (formeel/informeel) onderwerp.

In de onderstaande tabel staan de gemiddeldes en standaarddeviaties van de codewisselingscore per internetbron weergegeven.

Internetbron	Totaal aantal reacties (N)	Gemiddelde (standaarddeviatie)
Facebook	353	1.25 (0.43)
YouTube	174	1.36 (0.48)
24ora	93	1.47 (0.50)

Tabel 8. gemiddelde en standaard deviatie van codewisselingscore per internetbron

Uit de gegevens van tabel 8 blijkt dat 24ora het hoogste codewisselingscore heeft (1.47) gevolgd door YouTube (1.36) en ten slotte Facebook, met de laagste score (1.25). Dit betekent

dat er de meeste uitingen met codewisseling waren op 24ora, gevolgd door YouTube en als laatste op Facebook. Uit een one-way anova toets blijkt dat deze verschillen significant zijn. ($F=10.77$; $df=2, 626$; $p<0.01$). Hieruit blijkt dat binnen dit corpus het medium van communicatie een belangrijkere rol heeft gespeeld bij de aanwezigheid van codewisseling, dan de formaliteit van het onderwerp.

Kwalitatieve analyse

In het corpus waren verschillende voorbeelden van codewisseling. Over het algemeen waren de codewisselingen in de reacties in het Papiamento naar het Nederlands en het Engels. Een voorbeeld waarin naar beide talen wordt gewisseld komt van het onderwerp religie:

- (9) “E twt un **feeling** hopi **strange** di jega y haja un defunto sinta **vooral** ora bo konose e hende pa hopi tempo”

Het was echt een raar gevoel om aan te komen (op de begrafenis) en een overledene rechtop gezeten te zien, vooral als je de persoon al langere tijd kende.

In voorbeeld 9 wordt er eerst twee keer naar het Engels gewisseld met de woorden **feeling** en **strange**, vervolgens wordt verder in de zin gewisseld naar het Nederlands met het woord **vooral**.

Verder waren er ook enkele uitingen waarbij er sprake was van codewisseling naar het Spaans. Aangezien het Papiamento en het Spaans veel op elkaar lijken is het interessant om codewisseling tussen deze twee talen te analyseren. Een goed voorbeeld hiervan komt voor bij het onderwerp gemeenschap:

- (10) “A caso nos no tin derecho di *defendernos* di *los maltratos* repeti di personas cu no tin *escrúpulos* ni educasion?”

Hebben wij dan geen recht om ons te verdedigen tegen herhaaldelijk misbruik van personen zonder gewetensbezwaar of opleiding?

In voorbeeld 10 wordt er drie keer gewisseld naar het Spaans. Het kan moeilijk zijn om codewisseling binnen deze zin te identificeren aangezien de woorden in het Spaans erg lijken op woorden in het Papiamento. Zo is verdedigen in het Papiamento ‘defende’, maar de uitgang –emos is een Spaanse uitgang voor eerste persoon meervoud. In het Papiamento zou het ‘defende nos mes’ (ons zelf verdedigen) worden. Bij de andere twee codewisselingspunten in de zin gaat het weer om een subtiel verschil. De woorden voor misbruik en gewetensbezwaar lijken in beide talen erg op elkaar, maar de woorden worden allebei als meervoud gebruikt, waarin de talen wel van elkaar verschillen. In het Papiamento wordt de uitgang –nan gebruikt om meervoud aan te geven (maltratonan/escrupolonan), terwijl in het Spaans de uitgang –(e)s gebruikt wordt (maltratos/ escrúpulos).

Een andere interessante reactie uit het corpus is een reactie die geplaatst werd naar aanleiding van voorbeeld 10. Het gaat hier om een voorbeeld van activering.

(11) “Reneé *quien esta huzganda a quien aqui?* Dedicá tempo na educá y coregí Chanel cu tampoco no ta un *joyita!!!*”²²

Reneé wie oordeelt hier over wie? Besteed je tijd om Chanel op te leiden en bij te sturen, dat is ook geen liefde.

In voorbeeld 11 wordt als reactie op een uiting, waarin wordt gewisseld van het Papiamentó naar het Spaans, hetzelfde gedaan in de respons. De zin begint in het Spaans, waarna wordt overgegaan naar het Papiamentó en vervolgens weer wordt overgegaan naar het Spaans.

Activering is echter niet de enige reden voor codewisseling die in het corpus naar voren kwam. Wat eveneens opviel was dat bij bepaalde onderwerpen vaker van code gewisseld werd omdat veel vaktermen behorend bij het onderwerp in een bepaalde taal waren. Dit was vooral het geval bij het onderwerp onderwijs:

(12) “**Geneeskunde**. Mi ta **derdejaars geneeskunde student**.”

Geneeskunde. Ik ben derdejaars geneeskunde student

(13) “Si, **tijdmanagement** ta algo hopi importante, ora ma bin studia na hulanda sigur cu si”

Ja, tijdsmanagement is iets heel belangrijks, zeker toen ik in Nederland kwam studeren.

In voorbeeld 12 en voorbeeld 13 komen vaktermen over het onderwerp onderwijs zoals derde jaars en tijdsmanagement naar voren. Omdat dit Arubaanse meisje in Nederland studeert noemt zij zichzelf geneeskunde student en niet ‘studiante di medicina’ en heeft ze het niet over haar ‘di tres anja’ maar over het derde jaar van haar studie.

²² Namen gewijzigd voor anonimiteit

5.2 Resultaten experiment

Het experiment is uitgevoerd op Facebook. Er zijn in totaal zes Facebookgroepen gebruikt binnen het experiment. In elke groep is een plaatje geplaatst over een bepaald onderwerp en zijn ongeveer veertig vrienden uitgenodigd om een reactie te plaatsen bij de plaatjes. In drie groepen zijn plaatjes geplaatst over formele onderwerpen (politiek, onderwijs en religie) en in drie groepen zijn plaatjes geplaatst over informele onderwerpen (familie, entertainment en gemeenschap). Verder is in elke groep eerst een instructie geplaatst. In twee groepen is een instructie geheel in het Nederlands geplaatst, in twee groepen is de instructie geheel in het Engels geplaatst en in twee groepen is een instructie in het Papiamento met gebruik van codewisseling geplaatst.

Groep 1 ging over het onderwerp gemeenschap en is gemaakt door een huisgenoot van de onderzoeker. Er zijn in totaal veertig vrienden van deze persoon toegevoegd aan de groep. De instructietaal in deze groep was het Nederlands en er is geen gebruik gemaakt van codewisseling. Er is vervolgens een foto geplaatst van koningin Beatrix en Padu Lampe²³ (bekende culturele figuur op Aruba). Er zijn in totaal achttien reacties geplaatst op de foto.

Groep 2 ging over het onderwerp onderwijs en is gemaakt door de onderzoeker. Er zijn in totaal vierendertig Facebook vrienden van de onderzoeker toegevoegd aan de groep. De instructietaal in deze groep was het Papiamento (met gebruik van codewisseling). Er zijn vervolgens twee plaatjes geplaatst in deze groep. Eén plaatje was het logo van de basisschool van de onderzoeker en één plaatje was het logo van de middelbare school van de onderzoeker. Er zijn in totaal eenendertig reacties geplaatst bij deze twee plaatjes.

Groep 3 ging over het onderwerp religie en is gemaakt door een vriendin van de onderzoeker. Er zijn in totaal tweeënveertig vrienden van deze persoon toegevoegd aan de groep. De instructietaal in deze groep was het Engels en er is geen gebruik gemaakt van codewisseling. Er zijn vervolgens twee plaatjes geplaatst in deze groep. Eén plaatje was een foto van een protestantse kerk op Aruba en de andere was een foto van een katholieke kerk op Aruba. Er zijn in totaal zeventien reacties geplaatst bij deze plaatjes.

Groep 4 ging over het onderwerp familie en is gemaakt door de onderzoeker. Er zijn in totaal achtendertig vrienden van de onderzoeker toegevoegd aan de groep. De instructietaal in deze groep was het Papiamento (met gebruik van codewisseling). Er zijn vervolgens twee plaatjes geplaatst in deze groep. Een plaatje was een weergave van een abstracte familie bestaande uit twee ouders van verschillende geslachten en een kind. Het tweede plaatje was een weergave van een abstracte familie bestaande uit twee ouders van hetzelfde geslacht en een kind. Er zijn in totaal drieëndertig reacties geplaatst bij deze twee plaatjes.

Groep 5 had het onderwerp entertainment en is gemaakt door een huisgenoot van de onderzoeker. Er zijn in totaal vijfendertig vrienden van deze persoon toegevoegd aan de groep. De instructietaal voor deze groep was het Engels en er is geen gebruik gemaakt van

²³ Padu del Caribe (Juan Chabaya Lampe) is een bekende muzikant en tekstschrijver die al een aantal decennia actief is in de muzikale wereld op Aruba. Padu is op Aruba het meest bekend voor het componeren van het nationale volkslied van Aruba "Aruba Dushi Tera".

codewisseling. Er zijn vervolgens twee plaatjes geplaatst in deze groep. Eén plaatje was het logo van Dushi Carnival Group Aruba en de ander plaatje was de logo van TOB Carnival Group. Er zijn in totaal acht reacties geplaatst bij deze plaatjes.

Groep 6 ging over het onderwerp politiek en is gemaakt door een vriendin van de onderzoeker. Er zijn in totaal eenenvijftig vrienden van deze persoon toegevoegd aan de groep. De instructietaal in deze groep was het Nederlands en er is geen gebruik gemaakt van codewisseling. Vervolgens zijn er drie plaatjes geplaatst. Elk plaatje gaf het logo van een bekende Arubaanse politieke partij weer (namelijk AVP, MEP en RED). Er zijn in totaal zestien reacties geplaatst bij deze plaatjes.

Hieronder is de bovenstaande informatie schematisch weergegeven.

Groep	Onderwerp	Beheerder	Instructietaal	Totaal uitgenodigde vrienden	Totaal aantal reacties
1	Gemeenschap	Huisgenoot	Nederlands	40	18
2	Onderwijs	Onderzoeker	Papiamento	34	31
3	Religie	Vriendin	Engels	42	17
4	Familie	Onderzoeker	Papiamento	38	33
5	Entertainment	Huisgenoot	Engels	35	8
6	Politiek	Vriendin	Nederlands	51	16

Tabel 9. Overzicht groepen experiment

Het is opvallend dat bij de onderwerpen onderwijs en familie de meeste reacties zijn geplaatst. Beide deze onderwerpen zijn geplaatst door de onderzoeker zelf en de instructietaal was Papiamento met codewisseling. De meest voor de liggende verklaring voor het feit dat hierop de meeste reacties zijn geplaatst is waarschijnlijk dat de boodschap als het meest persoonlijk werd ervaren door de participanten in deze groepen. De instructie was in het Papiamento met codewisseling, dit is tevens het natuurlijke taalgebruik van de onderzoeker die zelf ook bevriend is met de respondenten. Doordat het taalgebruik natuurlijk is, klinkt het meer als een persoonlijk verzoek om een vriendin te helpen met haar onderzoek. Bij de andere groepen stond het verzoek wat verder af van de respondenten. Ten eerste werd gevraagd om iets te doen voor een huisgenoot/vriendin van de beheerder van de groep en was het taalgebruik minder persoonlijk omdat het niet overeen komt met de manier waarop die persoon gewoonlijk praat.

Kwantitatieve analyse

Er zijn in totaal 125 reacties geanalyseerd, waarvan 40 procent door mannen is geplaatst en 60 procent door vrouwen. De leeftijden van de respondenten waren tussen de 18 en 31 met een gemiddelde leeftijd van 23.57 (SD= 2.47). Er waren verschillende soorten reacties. Bepaalde reacties bestonden uit slechts één woord en andere reacties bestonden uit een hele zin. De meeste reacties bestonden uit een of twee woorden.

Ten eerste is gekeken welke talen het meeste voorkwamen.

Taal	Aantal reacties in percentages van het totaal
Nederlands	7.2
Engels	55.2
Papiamento	8.8
Niet van toepassing	28.8

Tabel 10. Aantal reacties per taal uitgedrukt in percentages van het totaal.

Uit tabel 10 blijkt dat het grootste gedeelte (55.2 procent) van de totaal aantal reacties in het Engels waren. Enkele voorbeelden van reacties in het Engels zijn “tradition” (bij politiek), “monday mornings” (bij onderwijs), “church” (bij religie), “non-traditional family” (bij familie), “important people of and in our culture” (bij gemeenschap) en “best music” (bij entertainment).

Het Nederlands werd het meest gebruikt bij het onderwerp politiek. Bij dit onderwerp waren 25 procent van de reacties in het Nederlands. Enkele voorbeelden van reacties in het Nederlands bij het onderwerp politiek zijn “politieke partijen”, “verschillende politieke partijen” en “droge antwoorden”. Het Papiamento werd het meest gebruikt bij de onderwerpen onderwijs en familie. Bij elk onderwerp was ongeveer 12 procent van de reacties in het Papiamento. Voorbeelden van reacties in het Papiamento bij het onderwerp onderwijs zijn “scol” (school) en “para den rij pa drenta les²⁴” (in de rij staan om binnen te gaan voor de les). Een voorbeeld van een reactie in het Papiamento bij het onderwerp familie is “dos ruman homber cu yui muhe di un di nan” (twee broers en de dochter van een van hen).

Hieruit blijkt gelijk dat de instructietaal niet veel invloed heeft gehad op de taal waarin de respondenten reageerden. Hoewel er drie verschillende instructietalen werden gebruikt werd binnen elke groep het meest in het Engels gereageerd. Ook aan de hand van een phi-correlatie berekening blijkt dat er een zwakke correlatie is tussen instructietaal en taal van de reacties ($r=0.25$). Zoals al besproken waren de meeste reacties in het Engels. Van de reacties met Nederlands als instructietaal waren slechts 5 van de 34 reacties ook in het Nederlands. Van de reacties met instructie taal Papiamento waren slechts 4 van de 65 reacties in het Papiamento.

Hoewel de instructietaal geen invloed heeft gehad op de taal die respondenten gebruikten om te reageren kan het wel zo zijn dat de instructietaal invloed heeft op de mate van codewisseling van de respondenten. In tabel 11 staan de gemiddeldes (en standaarddeviaties) van het codewisselingscore per instructietaal weergegeven.

²⁴ zowel ‘rij’ als ‘les’ worden beschouwd als leenwoorden uit het Nederlands, en zijn dus geen voorbeelden van codewisseling

Instructietaal	Totaal aantal reacties (N)	Gemiddelde (Standaarddeviatie)
Nederlands	34	1.03 (0.17)
Engels	26	1.00 (0.00)
Papiamento	65	1.08 (0.27)

Tabel 11. Gemiddelde en standaarddeviatie van codewisselingscore per instructietaal

Uit tabel 11 blijkt dat de instructietaal Papiamento de hoogste gemiddelde codewisselingscore heeft. Uit een anova toets blijkt echter dat deze verschillen in gemiddelde scores niet significant zijn ($F=1.34$; $df= 2$; 122 , $p=0.26$).

Vervolgens is gekeken in hoeverre de resultaten van het corpus onderzoek overeenkomen met de resultaten uit het experiment. Daarvoor is eerst gekeken naar de codewisselingscores per onderwerp en vervolgens naar de codewisselingscore per formeel/informeel onderwerp.

Onderwerp	Totaal aantal reacties (N)	Gemiddelde (Standaarddeviatie)
Politiek	16	1,06 (0.25)
Onderwijs	32	1.06 (0.25)
Religie	18	1.00 (0.00)
Entertainment	8	1.00 (0.00)
Familie	33	1.09 (0.29)
Gemeenschap	18	1.00 (0.00)

Tabel 12. Gemiddelde en standaarddeviatie van codewisselingscore per onderwerp

Uit tabel 12 blijkt dat bij de onderwerpen familie en onderwijs het meeste sprake was van codewisseling en dat bij het onderwerp entertainment het minst sprake was van codewisseling. Deze verschillen blijken echter niet significant te zijn ($F=0.74$, $df=5$; 119 , $p=0.60$).

Formaliteit	Totaal aantal reacties (N)	Gemiddelde (Standaarddeviatie)
formeel	66	1.05 (0.21)
informeel	59	1.05 (0.22)

Tabel 13 Gemiddelde en standaarddeviatie van codewisselingscore per formeel/informeel onderwerp

Uit tabel 13 blijkt dat zowel de formele als de informele onderwerpen elk dezelfde codewisselingscore hebben. Ook deze gemiddelden blijken echter niet significant te zijn ($t=1.40$; $df=123$, $p=0.89$).

Aangezien de laatste drie toetsen niet significant zijn gebleken, kan hierover geen uitspraak worden gedaan. In het volgende gedeelte (kwalitatieve analyse) zal worden gekeken naar de soorten codewisseling die voorkwamen binnen de data van het experiment en zullen enkele interessante voorbeelden besproken worden.

Kwalitatieve analyse

Binnen de geanalyseerde data van het experiment kwamen net zoals bij de data uit het corpus verschillende vormen van codewisseling voor. Er waren zowel voorbeelden van codewisseling tussen zinnen (intersententiële codewisseling) als codewisseling binnen zinnen (intrasententiële codewisseling). Twee voorbeelden van intersententiële codewisseling in de data van het experiment komen van de onderwerpen politiek (instructie taal was Nederlands) en familie (instructie taal was Papiamentu met codewisseling):

(14) “**Politiek.** Bon trabou, ainda falta, berde dimes!”

Politiek. Goed gedaan, komt nog meer aan, natuurlijk groen!²⁵

(15) “**Family.** Tur dos.”

Familie. Allebei.

In voorbeeld 14 begint de uiting met het Nederlands woord ‘politiek’. Vervolgens wordt er overgeschakeld naar het Papiamentu met de slogan van een Arubaanse politieke partij. In voorbeeld 15 begint de uiting in het Engels en wordt in de tweede zin van de uiting overgeschakeld naar het Papiamentu.

Voorbeelden uit de data van het experiment van intrasententiële codewisseling komen van de onderwerpen onderwijs en familie:

(16) “**sitting** bou palo”

Onder de boom zitten.

(17) “**wondering why the kids in the middle** tin nan man wanta na halto”

Ik vraag me af waarom de kinderen in het midden hun handen omhoog houden.

In voorbeeld 16 begint de zin in het Engels met het woord ‘sitting’ vervolgens wordt overgegaan naar het Papiamentu. Voorbeeld 16 is een mooi voorbeeld van intrasententiële codewisseling. De helft van de zin is in het Engels en het tweede deel is in het Papiamentu. Beide zinsdelen zijn zowel qua vocabulaire als grammatica geheel in de desbetreffende taal.

De meeste voorbeelden van codewisseling binnen de data van het experiment waren tussen het Engels en het Papiamentu of het Nederlands en het Papiamentu. Er was ook een voorbeeld van codewisseling waarbij alle drie de talen voorkwamen binnen één zin.

(18) “hahah, **dat is jou** family, noh?”

hahah, dat is jou familie hè?

²⁵ slogan van de AVP; de ‘groene’ politieke partij op Aruba

In voorbeeld 18 begint de uiting in het Nederlands en wordt vervolgens gewisseld naar het Engels met het woord 'family'. Vervolgens wordt aan het einde van de zin een zogenaamde 'tag-switch' gemaakt, waarbij het woord 'noh' (equivalent van het Nederlandse 'hè' of 'niet waar?') wordt gebruikt. In dit voorbeeld is het wel weer zo dat de syntactische regels van de zin past bij alle drie de talen, wat volgens de equivalence constraint vaker voorkomt.

Wat verder opviel in de data uit het experiment, is dat er minder voorbeelden waren van activering vergeleken met de data uit het corpus. Bij het onderwerp familie leek het juist dat respondenten afhankelijk van de laatst gebruikte taal kiezen om een andere taal te gebruiken in plaats van gebruik te maken van dezelfde taal. In figuur 2 wordt een voorbeeld hiervan weergegeven.

geen activering

figuur 2. Reacties bij onderwerp 'familie'

Figuur 2 is een 'screenshot' van een deel van de Facebookgroep met het onderwerp familie. Op deze screenshot zijn 8 van de 33 reacties bij dit onderwerp te zien (zie tabel 11 voor gemiddelde en standaarddeviatie bij dit onderwerp). De instructietaal was het Papiamentto en de respondenten werden gevraagd om het eerste wat in ze opkwam op te schrijven in de Facebookgroep. Het is opvallend dat de respondenten steeds wisselen van het Engels naar het Papiamentto. Een dergelijk voorbeeld zou aangegeven kunnen worden met het patroon x,y,x,y,x,y terwijl bij activering meer kans zou zijn op een patroon zoals xxx, yyy waarbij de eerste letter uit de reeks de rest van de reeks activeert.

5.3 Vergelijking resultaten corpusonderzoek en experiment

Uit het corpusonderzoek bleek dat bij het onderwerp onderwijs het meeste sprake was van codewisseling en dat bij het onderwerp politiek het minst sprake was van codewisseling. Deze resultaten bleken tevens significant te zijn. Bij het experiment kwamen andere resultaten naar voren. Hier bleek dat bij het onderwerp familie het meest van code werd gewisseld en het minst bij de onderwerpen gemeenschap, entertainment en religie. Deze resultaten waren echter niet significant.

Verder bleek uit beide data sets dat er geen significant verschil was tussen het codewisselingsgedrag bij formele of informele onderwerpen. Bij het corpusonderzoek blijkt dat het medium van communicatie een belangrijkere rol heeft gespeeld dan de mate van formaliteit van het onderwerp. Er bleek op 24 ora het meest sprake te zijn geweest van codewisseling, gevolgd door YouTube en als laatste Facebook.

Bij het experiment (dat uitsluitend op Facebook is uitgevoerd) bleek dat de meeste reacties in het Engels waren. Er was verder een zwakke correlatie tussen de instructietaal en de taal van de uiting. Wel bleek dat bij de instructietaal Papiamento het meeste sprake was van codewisseling binnen de reacties.

Verder waren er bij beide datasets zowel voorbeelden van intrasententiële codewisseling als voorbeelden van intersententiële codewisseling. Binnen het corpus was er vooral sprake van codewisseling tussen het Papiamento en het Engels en het Nederlands, en bij het experiment was er vooral sprake van codewisseling tussen het Papiamento en het Engels. Ook de mate van activering was enigszins verschillend binnen de twee datasets.

6. Conclusie

Aan de hand van de resultaten uit het corpus onderzoek en het experiment kan nu nagegaan worden in hoeverre de hypothesen kloppen. De hypothesen binnen dit onderzoek waren:

Hypothese 1: Arubanen gebruiken meerdere talen binnen een interactie.

Hypothese 3: Arubanen maken vaker gebruik van codewisseling bij informele onderwerpen.

Hypothese 4: Arubanen maken vaker gebruik van codewisseling bij formele onderwerpen.

Hypothese 2: Arubanen maken gebruik van codewisseling om de context aan te geven.

Hypothese 1 blijkt te kloppen. Er zijn binnen beide data sets verschillende voorbeelden gevonden van reacties waarbij meerdere talen binnen een uiting gebruikt worden. Hypothese 3 en hypothese 4 worden verworpen. Uit de resultaten blijkt dat bij beide datasets geen verschil blijkt te zijn tussen de codewisselingscores van de formele onderwerpen vergeleken met de informele onderwerpen. Op hypothese 2 blijkt geen bevredigend antwoord gegeven te kunnen worden. Uit de resultaten blijkt dat Arubanen in ieder geval codewisseling niet gebruiken om een onderscheid te maken in de mate van formaliteit van een onderwerp. Het zou wel kunnen dat codewisseling gebruikt wordt om op andere manieren de context aan te geven.

Nu dat de hypothesen behandeld zijn kan de hoofdvraag beantwoord worden. De hoofdvraag binnen deze studie was: Gebruiken Arubanen meerdere talen binnen een interactie, zo ja, waarom?

Het eerste gedeelte van de hoofdvraag is al beantwoord aan de hand van hypothese 1. Het tweede gedeelte van de hoofdvraag: waarom? Is echter wat moeilijker te beantwoorden. Het is nog niet duidelijk waarom Arubanen codewisselen. Het is wel duidelijk dat het een ingewikkeld fenomeen is waarbij het op het eerste gezicht lijkt dat er geen beperking is wat betreft constructies of contexten, populair gezegd, dat alles mag (es style di alles mag). Drie talen worden op verschillende syntactische manieren in allerlei soorten situaties gebruikt. Toch ben ik ervan overtuigd dat met vervolgonderzoek toch enige patronen gevonden kunnen worden en een vervolgonderzoek misschien de titel “no es style di alles mag” kan krijgen.

7. Discussie

Ten eerste moet opgemerkt worden dat de hypothesen opgesteld zijn voor 'Arubanen' maar dat er niet gegeneraliseerd kan worden, omdat er toch een relatief kleine groep deel heeft genomen aan dit onderzoek. Bij het corpusonderzoek zouden er ook reacties van personen meegenomen kunnen zijn die geen Arubanen waren. Bij het experiment ging het niet om Arubanen in het algemeen maar om een beperktere groep, namelijk: Arubaanse jongeren tussen de 18 en 31 jaar oud, waarvan een groot gedeelte in Nederland woonachtig is.

Verder hebben ook een aantal respondenten zelf aangegeven dat er enige aspecten waren binnen het experiment die verbeterd konden worden. Een aspect dat vaker genoemd werd door respondenten, was dat de reacties zichtbaar waren voor iedereen in de groep (anders dan bij een enquête bijvoorbeeld) en dat dit ervoor zou kunnen zorgen dat reacties invloed hebben op elkaar. Dit heeft in sommige gevallen juist geleid tot interessante bevindingen zoals voorbeelden van activering, maar het is inderdaad moeilijk om vast te stellen of binnen deze groep de meeste mensen uit zichzelf in het Engels zouden reageren of dat dit ook beïnvloed is door reacties in het Engels van andere personen.

Ook waren er enkele aspecten van de data bij het experiment die de analyse bemoeilijkten. Het feit dat het om geschreven reacties ging, maakte het soms moeilijk om een uiting te categoriseren onder één taal. Een voorbeeld hiervan is de uiting "carnaval in Aruba", deze uiting kan zowel in het Nederlands of in het Engels zijn, aangezien het woord 'in' zowel in het Nederlandse als Engelse vocabulaire voorkomt en grammaticaal in de zin past. Verder is 'carnaval' eigenlijk fout geschreven (carnival), carnaval is een fonetische spelling van de manier waarop het in het Papiamentu wordt uitgesproken. Daardoor is het ook moeilijk om vast te stellen of het hier wel of niet om codewisseling gaat. Ook typefouten kunnen soms net het verschil vormen tussen de ene of de andere taal: de woorden 'op' en 'on' verschillen maar één letter, maar de eerste is een Nederlands woord en de tweede is een Engels woord. Als iemand per ongeluk een spelfout maakt kan de uiting bij de verkeerde taal gecategoriseerd worden.

Een laatste aspect dat moeilijkheden opleverde bij het analyseren van de data van het experiment, is dat sommige respondenten slechts één woord hebben gebruikt in hun reactie. Vaak was zo'n woord niet duidelijk onder één taal te categoriseren. Het ging vaak om leenwoorden in het Papiamentu of om namen van personen. Misschien was het handiger geweest om in de instructie te vragen om hele zinnen te gebruiken in plaats van enkele woorden, maar dit belemmert de spontaniteit van de antwoorden van respondenten, wat essentieel voor het onderzoek was.

Ongeacht de genoemde moeilijkheden bij de analyse, zijn er toch enkele interessante bevindingen naar voren gekomen binnen deze studie. Het is in ieder geval duidelijk dat het taalgebruik van (tenminste een deel van) de Arubanen erg complex en dynamisch is en zodoende een leuke en uitdagende doelgroep vormt voor vervolgonderzoek naar meertaligheid!

Bibliografie

- Aceto, M. (2004). Easter Caribbean English-derived language varieties: phonology. In: Kortmann, B., Schneider, E., Upton, C., Mesthrie, R., & Burridge, K. (eds.). *A handbook of varieties of English: morphology and syntax*. (pp 439-453). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Appel, R., & Muysken, P. (1987). *Language contact and biligualism*. London: Edward Arnold.
- Auer, P. (1998). *Code-switching in conversation: Language, interaction and identity*. London: Routledge.
- Berruto, G. (1987). Lingua, dialetto, disglossia, dilalia, In: Holtus, G. & Kramer, J. (eds) *Romania et Slavia Adriatica*.(pp 57-81). Hamburg: Buske.
- Claes, M-T. (2009). The linguistic shift in cross-cultural studies: Culture in discourse. *European Cross-Cultural Competence and management* 1 (1), 66-76.
- Crystal, D. (1987). *The Cambridge encyclopedia of language*. Cambridge University Press.
- DeCamp, D., & Hancock, I. (1974). *Pidgins and creoles: Current Trends and prospects*. Washington: Georgetown University Press.
- Dupez, R. (2012). Functions and meaning of code-switching: two examples from the Caribbean. In: Faraclas, N., Severing, R., Weijer, C., Echteld, E., Hinds-Layne, M. (eds.). *Double Voicing and Multiplex Identities: Unpacking hegemonic and subaltern discourses in the Caribbean*. (pp 293-298). Curaçao: Fundashon pa planifikashon di idioma.
- Efron, E. (1954). French and Creole Patois in Haiti. *Caribbean quarterly*. 3 (4), 199-213.
- Ferguson, C. (1959). Diglossia. *Word* 15, 325-340.
- Fishman, J. (1976). *Bilingual education: an international sociological perspective*. Rowley, Mass.: Newbury House
- Giles, H., Coupland, J., & Coupland, N. (1991). Accommodation theory: Communication, context, and consequence. In: Howard, G., Coupland, J., & Coupland, N. (eds.) *Contexts of Accommodation*(pp 1-68). New York: Cambridge University Press.
- Gumperz, J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge University Press.
- Haugen, E.(1950). The analysis of linguistic borrowing. *Language* 26, 210–231.

Jacobs, B. (2012). *Origins of a creole: The history of Papiamentu and its African ties*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Kester, E-P., & Fun, J. (2012). Language use, language attitudes and identity among Aruban students in the Netherlands. In: Faraclas, N., Severing, R., Weijer, C., Echteld, L. (eds.) *Multiplex Cultures and Citizenships: Multiple Perspectives on Language, Literature, Education, and society in the ABC- Islands and Beyond*. (pp 231- 248). Curaçao: Fundashon pa planifikashon di idioma.

Lasten, E., & Tromp-Wouters, A. (2011). Papiamento den prensa na aruba: Un investigacion linguistico di uzo di Papiamento den prensa na aruba. In: Faraclas, N., Severing, R., Weijer, C. & Echteld, L. (eds.) *Iguana's Newfound Voices: Continuity, divergence, and society on the abc-islands*. (pp 57-66). Curaçao: Fundashon pa Planifikashon di Idioma.

Mijts, E. (2010). Taal, cultuur en literatuur van de Nederlandsze Antillen, Aruba en Suriname. *Revista de Filología Alemana*. 2, 213- 224.

Muysken, P., & Kook, H. (1996). Papiamento/Dutch code-switching in bilingual parent-child reading. *Applied Psycholinguistics* 17, 485-505.

Muysken, P. (2000). *Bilingual speech: a typology of code-mixing*. Cambridge University Press.

Myers-Scotton, C. (1993). *Duelling languages: Grammatical structure in codeswitching*. Oxford University Press.

Myers-Scotton, C. (1998). *Codes and Consequences: Choosing Linguistic Varieties*. Oxford University Press.

Myers-Scotton, C. (2006). *Multiple voices: An introduction to biligualism*. Oxford: Blackwell

Nortier, J. (2009). *Nederland meertalenland: Feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid*. Amsterdam: Aksant.

Patrick, P. (2004). Jamaican Creole morphology and syntax. In: Kortmann, B., Schneider, E., Upton, C., Mesthrie, R., & Burridge, K. (eds.) *A handbook of Varieties of English: Morphology and syntax* (pp 407- 564) . Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Pereira, J. (2011). Language Policy, Planning and Managaement in Aruba: A question of awareness, mentality and attitude. In: Faraclas, N., & Severing, R., Weijer, C. & Echteld, L. (eds.) *Iguana's Newfound Voices. Continuity, Divergence and Convergence in Language, Culture, and Society on the ABC-Islands*. (pp 281-292). Curaçao: Fundashon pa Planifikashon di Idioma.

Poplack, S. (1980). Sometimes I'll start a sentence in English y termino en Espanol: Toward a typology of code-switching. *Linguistics*. 18, 581-616.

Saville-Troike, M. (2003). *The ethnography of communication: An introduction*. Oxford: Blackwell.

Smith, N., Haabo, V. (2004). Suriname Creoles: phonology. In: Kortmann, B., Schneider, E., Upton, C., Mesthrie, R., & Burridge, K. (eds.) *A handbook of Varieties of English: Morphology and syntax* (pp 525- 438) . Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Tarone, E. (1979). Interlanguage as chameleon. *Language learning*. 29, 181-191.

Wei, L., & Moyer, M. (Eds.). (2009). *Blackwell guide to research methods in bilingualism and multilingualism*. Oxford: Blackwell.

Yao, S. (2009). Psychological motives of codeswitching. *Sino-US English Teaching*. 6 (9), 58-65.

Digitale bronnen

24ora.com: Nieuws artikel over vechtpartij tussen twee dames. Geraadpleegd op 7-06-2013 via: <http://24ora.com/policial-mainmenu-8/58028-e-dos-muhernan-aki-a-keda-sera-pa-maltrato-serio-na-nikky-beach>

24ora.com: Katholieke priester moet de kerk verlaten wegens politieke werkzaamheden. Geraadpleegd op 7-06-2013 via: <http://24ora.com/local-mainmenu-5/29273-rudy-lampe-lo-no-eherce-mas-su-funcion-sacerdotal>

24ora.com: Nieuws artikel over begrafenis op Aruba. Geraadpleegd op 7-06-2013 via: <http://24ora.com/local-mainmenu-5/66433-despedida-di-morto-den-happy-hour-ta-algo-hopi-strano-den-un-comunidad-cristian-catolico>

Beth Israel synagogue Aruba: website van Joodse gemeenschap op Aruba. Geraadpleegd op: 05-06-2013. Via: <http://www.bethisraelaruba.com/>

Central bureau of stastics Aruba (CBS). Geraadpleegd op 5-06-2013. Via: <http://www.cbs.aw/cbs/manageDocument.do?dispatch=view&id=1290>

Colegio Arubano: Middelbare school op Aruba (have/vwo-niveau). Geraadpleegd op 05-06-2013). Via: <http://www.colegioarubano.aw/>

Dandaré, R. Historia social di Papiamento. Wetenschappelijke artikel. Geraadpleegd op 7-06-2013 via: <http://www.papiamento.aw/main/material/material-di-estudio.html>

Dijkhof, R. Aruba y su historia: Papiamento y palabra Indian. Wetenschappelijke artikel Geraadpleegd op 7-06-2013 via: <http://www.papiamento.aw/main/material/material-di-estudio.html>

Enseñansa Aruba: website over onderwijs op Aruba. Geraadpleegd op 05-06-2013. Via: <http://www.ea.aw/estructura/ensenansa-primario/ensenansa-basico>

Facebook: persoonlijke pagina Jennifer Fun. Geraadpleegd op 7-06-2013 via: <https://www.facebook.com/jennifer.nathalie>

Facebook: pagina Aruba legalize recreational medical Cannabis. Geraadpleegd op 7-06-2013 via: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100003329926361>

Facebook: pagina protestantse gemeenschap van Aruba. Geraadpleegd op: 06-06-2013. Via: <https://www.facebook.com/Centre.of.Worship>

Setar Aruba NV: aanbieder van digitalve televisie op Aruba. Geraadpleegd op: 05-06-2013. Via:

<http://setar.aw/tv/digital-cable.html>

Surfmusic: overzicht van alle radio stations op Aruba. Geraadpleegd op: 05-06-2013. Via:

<http://www.surfmusic.de/country/aruba.html>

Vocabulario di Papiamento: een officiële lijst met meer dan zestienduizend woorden in het Papiamento. Geraadpleegd op 7-06-2013

via: <http://www.papiamento.aw/main/material/material-di-referencia.html>

Webvertaler Nederlands-Papiamento. Geraadpleegd op: 11-07-2013 via:

<http://www.majstro.com/Web/Majstro/bdict.php?gebrTaal=dut&bronTaal=dut&doelTaal=pap&vk=0&teVertalen=bestel>

YouTube: Interview met Melissa de Meza over studie in Nederland. Geraadpleegd op 7-06-2013 via: http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=ZAJ9z5OpDbM

Bijlagen

Bijlage 1: Codeboekje corpus onderzoek

	Beschrijving	Waardes
Respondent	Nummer van de respondent	
Geslacht	Geslacht van de respondent	1=man 2=vrouw
Bron	Internet bron waar reactie is gevonden.	1= Facebook 2=YouTube 3=24ora
CS	Wel of geen aanwezigheid van codewisseling	1=nee 2=ja
Onderwerp	Onderwerp waarbij reactie hoort	1=politiek 2=onderwijs 3=religie 4=entertainment 5=familie/vrienden 6=gemeenschap
Formaliteit	Formeel of informeel onderwerp	1=formeel 2=informeel

Bijlage 2: Codeboekje experiment

	Beschrijving	Waardes
Respondent	Nummer van de respondent	
Geslacht	Geslacht van de respondent	1=man 2=vrouw
Leeftijd	Leeftijd in jaren	
Taal	Taal waarin reactie geschreven is.	1=Nederlands 2=Engels 3=Papiamento 4=Spaans 5= Niet van toepassing
CS	Wel of geen aanwezigheid van codewisseling	1=nee 2=ja
Onderwerp	Onderwerp waarbij reactie hoort	1=politiek 2=onderwijs 3=religie 4=entertainment 5=familie 6=gemeenschap
Formaliteit	Formeel of informeel onderwerp	1=formeel 2=informeel
Instructietaal	Instructietaal bij onderwerp	1=Nederlands 2=Engels 3=Papaimento

Bijlage 3: Instructie en plaatjes bij experiment

Groep 1 Gemeenschap

Hi mensen... mijn huisgenootje doet voor haar master scriptie een onderzoek en zou het erg fijn vinden als jullie een reactie achter kunnen laten op de foto die ik zo ga delen. Schrijf gewoon het eerste wat bij je opkomt als je de fotos ziet! Alvast heel erg bedankt!

Schrijf maar het eerste wat bij je opkomt!

Groep 2 Onderwijs

Hey guys... pa mi master scriptie mi ta hasiendo un onderzoek y mi lo really appreciate it si boso lo por comment riba 2 picture cu mi tey post. Bo por comment riba un so, of tur dos, y no wry pa pensa mucho, djis comment e prome cos cu bo pensa ora bo wak e pics! tnx alvast!!!

Djis post e first thing cu bo ta pensa!

Groep 3 Religie

Hey guys... my friend is conducting a research for her master thesis and would really appreciate it if you could comment on two pictures I'm about to post. You can comment on one or both, it doesn't really matter; just comment the first thing that comes to mind when you see the pics! Thanks!!!

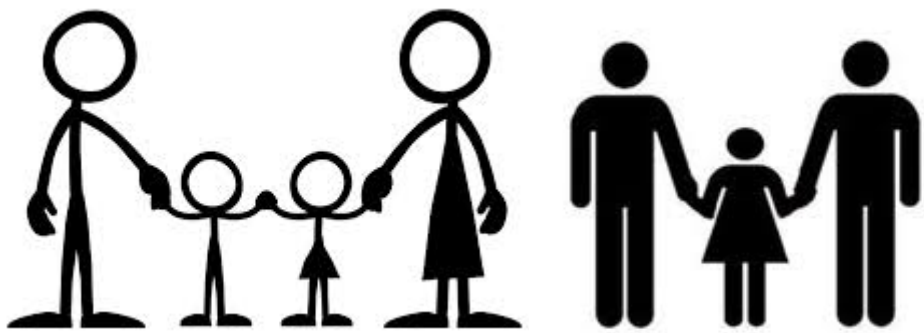
Just post the first thing that comes to mind!

Groep 4 familie

Hey guys... pa mi master scriptie mi ta hasiendo un onderzoek y mi lo really appreciate it si boso lo por comment riba 2 picture cu mi tey post. Bo por comment riba un so, of tur dos, y no wry pa pensa mucho, djis comment e prome cos cu bo pensa ora bo wak e pics! tnx alvast!!!

Djis post e first thing cu bo ta pensa!

Groep 5 Entertainment

Hey guys... my roommate is conducting a research for her master thesis and would really appreciate it if you could comment on two pictures I'm about to post. You can comment on one or both, it doesn't really matter; just comment the first thing that comes to mind when you see the pics! Thanks!!!

Just post the first thing that comes to mind!

Groep 6 Politiek

Hi mensen... mijn vriendin doet voor haar master scriptie een onderzoek en zou het erg fijn vinden als jullie een reactie achter kunnen laten op de drie fotos die ik zo ga delen. Je kunt op een foto reageren, of op allebei; het maakt niet zoveel uit. Schrijf gewoon het eerste wat bij je opkomt als je de fotos ziet! Alvast heel erg bedankt!

Schrijf maar het eerste wat bij je opkomt!

